

Berenschot

rijksuniversiteit
groningen

campus fryslân

Foto van de regio Drenthe

Onderzoek BRE Drenthe

Over deze foto

Het **doel** van de foto is om feitelijkheden over het BRE Drenthe, de kenmerken van het gebied, de spelers in en verbindingen met het maatschappelijk en economisch ecosysteem en de gewenste en gerealiseerde publieke waarde in beeld te brengen. De foto dient als **startpunt** en als input voor de gesprekken die we in de tweede fase gaan voeren met de experts uit de regio.

We hebben de foto gemaakt op basis van data- en documentanalyse. Het geeft hiermee een **feitelijk beeld** van de regio – kleuring, duiding en waardering ontbreken nog. De interviews, vragenlijsten en focusgroepen in het tweede deel van het onderzoek zijn daarop gericht.

De beelden van de regio die in deze 'foto' worden gepresenteerd zijn gebaseerd op zowel open als eigen databronnen. Waar mogelijk maken we gebruik van data op gemeenteniveau. Sommige data is echter enkel beschikbaar op het schaalniveau van de COROP-regio's. Drenthe kent drie COROP-regio's:

- Noord-Drenthe: gemeenten Aa en Hunze, Assen, Midden-Drenthe, Noordenveld en Tynaarlo
- Zuidoost-Drenthe: gemeenten Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen
- Zuidwest-Drenthe: gemeenten Hoogeveen, Meppel, Westerveld en De Wolden

Op onderdelen zal deze foto de komende weken nog worden aangevuld.

Inhoudsopgave

Deel 1

1. Inleiding: aanleiding, vraagstelling en aanpak
2. Rode draden: wat valt ons op?

Deel 2

1. Het Bestuurlijk Regionale Ecosysteem
2. Kenmerken van het gebied
3. Het economische ecosysteem
4. Het maatschappelijke ecosysteem
5. Verbindingen tussen de ecosystemen
6. Publieke Waarde

Deel 3

1. Bijlagen

Inleiding

Aanleiding

Het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken – zoals de decentralisaties in het sociaal domein, de energietransitie, het stikstofdossier, de woningbouwopgave, de toekomst van de landbouw, klimaatadaptatie en mobiliteit vindt steeds vaker plaats in ‘de regio’. Maar wat is ‘de regio’ eigenlijk? En wat maakt een regio succesvol?

Om meer grip te krijgen op ‘de regio’ en de factoren die bijdragen het realiseren van publieke waarde in die regio, doet de Rijksuniversiteit Groningen hier, in samenwerking met Berenschot, de komende 2,5 jaar onderzoek naar. We voeren in tien regio’s veldonderzoek uit – waaronder in Drenthe. Het samenspel tussen het Bestuurlijk Regionale Ecosysteem (BRE), het economische ecosysteem en het maatschappelijke ecosysteem staat hierbij centraal. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft zich gecommitteerd aan het onderzoek.

Vraagstelling

De centrale onderzoeksvraag voor BRE Drenthe luidt:

Hoe succesvol is het BRE in Drenthe in het realiseren van publieke waarde, welke factoren spelen hierin een rol en hoe kan de samenwerking worden verbeterd?

Aanpak

Het onderzoek bestaat uit twee fases van dataverzameling en analyse.

In de eerste fase voeren wij een bureaustudie uit. We brengen in kaart:

- Hoe het bestuurlijk regionale ecosysteem eruit ziet
- Hoe het ecosysteem eruit ziet vanuit het perspectief van inwoners (het daily urban system)
- Wat de online verbindingen zijn tussen het bestuurlijke, economische en maatschappelijke ecosysteem
- Wat de gebiedskenmerken zijn van de regio
- Welke ambities de regio zichzelf stelt (publieke waarde)
- Hoe de regio scoort op de brede welvaartindicatoren (publieke waarde)

Voorliggend document bevat onze bevindingen uit fase 1.

In de tweede fase zullen we deze bevindingen valideren en verdiepen in interviews en focusgroepen en middels vragenlijsten.

Daarna volgt een eindrapportage waarin we de centrale onderzoeksvraag beantwoorden en aanbevelingen doen voor het versterken van de samenwerking in het BRE Drenthe.

Rode draden: wat valt ons op? (I)

Hoofdstuk 1 Over het BRE Drenthe

pp. 11-19

Onder het BRE (Bestuurlijk Regionaal Ecosysteem) verstaan wij het geheel aan interbestuurlijke samenwerking binnen een gebied.

- Binnen het BRE Drenthe werken Coevorden en Emmen het meest samen (in 33 verbanden). De minst intensieve samenwerking is die tussen Meppel en Noordenveld, Meppel en Tynaarlo en Meppel en Aa en Hunze. Deze combinaties werken alle drie samen in 24 verbanden – nog steeds een behoorlijk aantal!
- De gemeenten in het **zuiden van Drenthe** – en dan met name in Zuidoost-Drenthe – werken het **meest intensief** samen. Van de drie COROP-gebieden is de sub-regionale samenhang ook het grootst in Zuidoost-Drenthe: Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen zitten relatief vaak (62%) alle drie in hetzelfde samenwerkingsverband.
- Congruentie gaat over de mate waarin de gemeenten binnen Drenthe dominant voor elkaar kiezen, of (ook) voor partners buiten de regio. De **congruentiescore van het BRE Drenthe is 52%**. Hoe hoger deze score, hoe congruenter de regio. De Drentse gemeenten werken dus in ongeveer de helft van de gevallen (ook) samen met gemeenten buiten Drenthe. Ter vergelijking: de congruentiescore van BRE Fryslân is 75% en die van Groningen 53%. Congruentie zegt overigens niets over de kwaliteit van samenwerking.
 - De congruentiescore van Drenthe kan gedeeltelijk worden verklaard door een aantal samenwerkingsverbanden met **Groningen** in Noord-Drenthe en met **Overijsselse gemeenten** (Zwolle, Hardenberg, Steenwijkerland en Staphorst) in Zuid-Drenthe. Samenwerking met de **Friese** burens vindt relatief weinig plaats.

- De samenwerking richt zich het **vaakst op het domein ruimte** (49 keer), waaronder het fysiek domein, recreatie, mobiliteit en landbouw vallen. Veel samenwerkingen richten zich naast ruimte ook op economie, onderwijs, cultuur & sport of energie & duurzaamheid.
- *Gestructureerde samenwerking* tussen gemeenten vindt vooral plaats **in informele verbanden** (44 keer), bijvoorbeeld op basis van afstemming of met een convenant. Privaatrechtelijke samenwerking (22 keer) of samenwerking op basis van een openbaar lichaam (21 keer) of netwerkconstructie (17 keer) komen aanzienlijk minder voor.

Hoofdstuk 2 Over de gebiedskenmerken

pp. 20-33

Op basis van openbare en eigen databronnen brengen we kenmerken over geografie, wonen, sociale cohesie en maatschappelijke betrokkenheid, demografie en politieke verhoudingen in kaart.

- Een opgave voor de regio Drenthe is de verwachte **bevolkingskrimp** in vooral de plattelandsgemeenten. De verwachte krimp varieert van 2% tot bijna 10% in de gemeenten Westerveld en Coevorden. Voor de gemeenten Assen (6%), Tynaarlo (2%) en Meppel (2%) wordt een kleine bevolkingsgroei voorspeld.
- Ook **vergrijzing** is een pregnante opgave voor de regio Drenthe, zeker in de gemeenten Westerveld, Noordenveld en Aa & Hunze, waar de grijze druk aanzienlijk hoger ligt dan landelijk gemiddelde. De **groene druk** in Drenthe ligt rond het Nederlands gemiddelde en in de meer verstedelijkte gemeenten (Assen, Emmen, Hoogeveen en Meppel) relatief hoog. Deze groene en grijze druk brengen opgaven op het gebied van **economie** (voldoende arbeidskrachten), **zorg** (bijv. ouderenzorg) en **woningbouw** (bijv. woningen voor jongeren én ouderen) met zich mee.

Rode draden: wat valt ons op? (II)

- Er is **veel ruimte** in Drenthe, wat onder meer te zien is aan de relatief lage adressendichtheid, zeker in de plattelandsgemeenten. De ruimte bestaat voornamelijk uit **agrarischem terrein** (69%) en **bos en open natuurlijk terrein** (18%). De beschikbare ruimte geeft Drenthe een goede uitgangspositie voor brede welvaartvariabelen welzijn, milieu en wonen.
- Drenthe heeft **relatief veel koopwoningen** (66% t.o.v. 57% landelijk). De **huizenprijzen** liggen in Drenthe structureel lager dan gemiddeld in Nederland. Dit duidt op een relatief mindere uitgangspositie voor de brede welvaartsindicator materiële welvaart. In lijn met de rest van het land zijn de huizenprijzen afgelopen jaren wel flink gestegen. Hierbij speelt ook de 'trek uit de stad' als gevolg van Covid-19 mee.
- In de regio zijn de gemiddelde **afstanden tot voorzieningen relatief groot**. Er is wel een duidelijk verschil tussen de plattelandsgemeenten en de meer verstedelijkte gemeenten: voor inwoners van Assen, Emmen, Hoogeveen en Meppel zijn de afstanden aanzienlijk korter.
- We meten **maatschappelijke betrokkenheid** aan de hand van de indicatoren vrijwilligerswerk en het opkomstpercentage bij de Tweede Kamerverkiezingen. Drenthe scoort op beiden net iets boven het landelijk gemiddelde. Opvallend is dat de zuidwestelijke gemeenten aanzienlijk hoger scoren op vrijwilligerswerk en verkiezingsopkomst dan de oostelijke gemeenten.
- **Lokale partijen** zijn in de regio Drenthe in opmars: tijdens de gemeenteraadsverkiezingen werd slechts in twee gemeenten een landelijke partij de grootste (PvdA in Midden-Drenthe en CU in Assen). In 10 van de 12 Drentse gemeenten zit bovendien een lokale partij in het college. De politieke fragmentatie (gemiddeld aantal zetels per fractie als deel van het totaal aantal raadszetels) in Drenthe, tot slot, is gemiddeld als we dit vergelijken met de andere casusregio's. In Assen en Emmen is de versplintering het grootst.

Hoofdstuk 3 Over het economisch ecosysteem

pp. 34-42

De economische kenmerken brengen wij in beeld op basis van de entrepreneurial ecosystems-benadering. Wij beschrijven systeemelementen (talent, nieuwe kennis, zakelijke dienstverlening) en randvoorwaarden (formele instituties, ondernemerscultuur, fysieke infrastructuur, vraag). Daarnaast kijken we naar regionaliteit (waar zijn de meeste bedrijven gevestigd?) en sectorstructuur.

- Het economisch ecosysteem centreert zich in de Drentse steden: in de gemeenten Emmen, Assen en Hoogeveen zijn de meeste **bedrijven** gevestigd. De sectoren **handel & horeca** (24%), **zakelijke dienstverlening** (23%) en nijverheid & energie (16%) zijn relatief groot. Drenthe heeft ook relatief veel landbouw, bosbouw & visserij (9% t.o.v. 4% landelijk gemiddeld).
- **Systeemkenmerken** van een florerend ondernemend ecosysteem:
 - **Talent**. We meten talent aan de hand van de aanwezigheid van hoger onderwijsinstellingen en het aandeel hoger- en lager opgeleiden in de regio. Er zijn meerdere Mbo-instellingen en een (dependance van) Hbo-instelling gevestigd in de provincie (Drenthe College, MBO Terra en NHL Stenden), maar geen (dependance van een) universiteit. Het aandeel hoogopgeleiden is in Noord-Drenthe, in en rondom Assen, hoger dan het landelijk gemiddelde. In Zuidoost-Drenthe (Hoogeveen, Coevorden, Emmen en Borger-Odoorn) wonen relatief veel laagopgeleiden.
 - **Nieuwe kennis**. We meten nieuwe kennis aan de hand van de investeringen in R&D. Deze liggen in de COROP-regio's Zuidoost-Drenthe (8,0%) en Zuidwest-Drenthe (8,3%) boven en in de COROP-regio Noord-Drenthe (5,3%) onder het Nederlands gemiddelde (7,8%).
 - **Intermediaire diensten**. Het aandeel zakelijke dienstverlening in de regio Drenthe is lager (23,2%) dan het landelijk gemiddelde (24,7%). De gemeenten Tynaarlo (30,8%), Assen (27,4%) en Meppel (26,9%) scoren relatief hoog.

Rode draden: wat valt ons op? (III)

- **Randvoorwaarden** voor een florerend ondernemend ecosysteem:
 - **Stabiliteit formele instituties.** Dit meten we aan de hand van het aantal opgestapte wethouders in de periode 2015-2020 en het aantal integriteitsschendingen in de periode 2013-2019. Het aantal opgestapte wethouders in Drenthe is ongeveer 1,5% van het landelijk totaal en ook het aantal integriteitsschendingen is een beperkt percentage (3,6%) van het landelijk totaal.
 - **Fysieke infrastructuur.** De Drentse gemeenten zijn gemiddeld genomen redelijk ontsloten via de weg en het spoor, maar er is ruimte voor verbetering. Ter nuancering merken we daarbij wel op dat er tussen de gemeenten verschillen bestaan (Assen, De Wolden en Tynaarlo zijn over de weg minder goed en Noorderveld en Borger-Odoorn over de weg minder goed ontsloten). De gemiddelde woon-werk afstand is in de regio relatief groot: 28 km tegenover 23 km landelijk gemiddeld. Naast weg en spoor vormt water een belangrijke economische infrastructuur voor de scheepvaart.
 - **Ondernemerscultuur.** Dit meten we aan de hand van het aantal nieuwe opgerichte bedrijven per 1.000 inwoners. De data duiden erop dat de ondernemerscultuur in Drenthe minder sterk is ontwikkeld dan gemiddeld in Nederland. Uitzondering op deze regel zijn de gemeenten Assen (veel meer bedrijfsoprichtingen dan landelijk gemiddeld), Coevorden en Borger-Odoorn (rond het landelijk gemiddelde).
 - **De potentiële bestedingsruimte en vraag vanuit de markt** meten we aan de hand van het bruto regionaal product (BRP). De groei van het BRP is in de COROP-regio Zuidoost-Drenthe een stuk groter dan landelijk gemiddeld. COROP-regio Zuidwest-Drenthe scoort rond en COROP-regio Noord-Drenthe onder het Nederlands gemiddelde.

De **stysteemkenmerken en randvoorwaarden** voor een florerend economisch ecosysteem zijn in Drenthe over het algemeen **minder sterk dan landelijk gemiddeld**. Dit blijkt ook uit de Entrepreneurial Ecosystems Index 2020, waarin de 40 COROP-regio's in Nederland met elkaar worden vergeleken. Van de Drentse COROP-regio's scoort Noord-Drenthe het beste (26/40). Zuidwest- en Zuidoost Drenthe staan onderaan de ranking (resp. 38 en 40 uit 40).

Assen, Meppel en Tynaarlo springen er positief uit. In Assen zijn de systeemkenmerken en randvoorwaarden voor een florerend economisch ecosysteem vaak wel aanwezig; in Meppel en Tynaarlo zijn deze af en toe aanwezig zijn. Verder vallen de investeringen in R&D en de groei van het BRP in Zuidoost-Drenthe op, omdat deze regio op de overige systeemkenmerken en randvoorwaarden vaak minder goed scoort.

Hoofdstuk 4 Over het maatschappelijk ecosysteem

pp. 43-47

Het maatschappelijke ecosysteem is de leefwereld van inwoners. Wij brengen dit in beeld middels verplaatsingspatronen. Hierbij worden alle reismotieven meegenomen (werk, voorzieningen en vrije tijd).

- Inwoners van Drenthe verplaatsen zich verreweg het meeste **binnen de eigen gemeente**. De stroomgrootte binnen de eigen gemeente is het hoogst binnen de gemeente Emmen.
- **Assen** is een duidelijke **hub** binnen de regio: vanuit alle gemeenten vinden bewegingen van en naar Assen plaats. In de BOCE-gemeenten is er een sterke stroom tussen Borger-Odoorn en Emmen en Coevorden en Emmen.
- 48% van de intergemeentelijke verplaatsingen vallen binnen de regio; iets meer dan de helft naar bestemmingen buiten de regio. De grootste stromen buiten de regio gaan richting **Groningen** en **Zwolle**.

Rode draden: wat valt ons op? (IV)

Hoofdstuk 5 Over verbindingen tussen de ecosystemen

pp. 48-53

We zijn geïnteresseerd in het verbindend vermogen van de overheden met de maatschappelijke en economische actoren in de regio. Als onderdeel van deze 'foto' brengen we de online verbindingen tussen bestuurlijke, maatschappelijke en economische actoren in kaart door middel van een hyperlink en twitter netwerkanalyse. Dit helpt ons om relevante economische en maatschappelijke partijen in beeld te brengen en te zien in hoeverre er sprake is van clustering rondom bepaalde gemeenten, als startpunt voor de selectie van respondenten. Deze online netwerkanalyse vormt nadrukkelijk een startpunt: in overleg met de ambtelijke begeleidingsgroep komt de uiteindelijke selectie van respondenten tot stand.

- In de **hyperlinkanalyse** zijn **twee duidelijke clusters** zichtbaar: bovenin rondom de vier Drentse waterschappen en onderin rondom de twaalf gemeenten. De provincie Drenthe vormt het duidelijke schakelpunt tussen deze clusters.
 - In het gemeentelijke cluster vormen regionale samenwerkingsverbanden (zoals GGD Drenthe en SNN), publiek-private samenwerkingen (zoals ikbendrentsondernemer.nl en vooruitindrenthe.nl) en het Drents energieloket het centrum.
 - De provincie Drenthe komt het vaakst voor, maar ook naar de gemeenten Emmen, Hoogeveen en Aa en Hunze wordt relatief vaak verwezen.
 - De VDG speelt een relatief kleine rol in het online netwerk.
- In de **Twitteranalyse** zien we ook weer een duidelijke verdeling tussen de waterschappen en de gemeenten. Opvallend is dat de provincie hier geen schakelpunt vormt, maar onderdeel is van het gemeentelijke cluster.
 - Ook op Twitter wordt de provincie Drenthe het vaakste genoemd door de Drentse gemeenten en waterschappen.
 - Opvallend is verder dat de VDG geen enkele keer genoemd is.

Hoofdstuk 6 Over publieke waarde

pp. 54-65

Publieke waarde gaat over het korte en lange termijneffecten van het handelen door (samenwerkende) overheidsorganisaties. We kijken hierbij naar de ambities en doelstellingen die door de samenwerkingsverbanden zijn geformuleerd.

- De drie COROP-regio's binnen Drenthe verschillen in de **brede welvaartontwikkeling** die zij doormaken. Noord-Drenthe en Zuidwest-Drenthe hebben een bovengemiddelde brede welvaart in zowel 2013 als 2019. Zuidoost-Drenthe had in 2013 een bovengemiddelde brede welvaart, maar in 2019 beneden gemiddeld. In alle drie de regio's groeide de brede welvaart minder dan gemiddeld (RaboResearch en Universiteit Utrecht). Als we kijken naar 'agenda' van de regio' (RaboResearch) dan zijn belangrijke thema's:
 - Persoonlijke ontwikkeling en baan zekerheid;
 - Milieu, vooral rondom verduurzaming van het bedrijfsleven en de opgaven rond de energietransitie en voedselvoorziening.
- Inkomen en huisvesting zijn, vergeleken met de rest van Nederland, minder vaak onderwerp van gesprek. Wat betreft huishouden past dit bij het beeld uit de gebiedskenmerken, maar inkomen is opvallend, gegeven de relatief lage brede welvaartsscores op indicatoren die hiermee samenhangen (zie volgende pagina).
- Het CBS heeft een brede welvaartsindex 'hier en nu'. Deze index bevat de persoonlijke kenmerken van mensen en de kwaliteit van de omgeving waarin zij leven. En meer in het algemeen hun materiële welvaart en welzijn, en hun beleving daarvan. De index onderscheidt acht thema's: welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu.

Rode draden: wat valt ons op? (V)

- In het algemeen zien we een wisselend beeld in Drenthe: tussen de COROP-gebieden onderling, maar ook op de verschillende indicatoren. Noord-Drenthe scoort op vrijwel alle thema's hoger dan Zuidwest- en met name Zuidoost-Drenthe. Drenthe als geheel scoort relatief goed op de thema's milieu, welzijn en veiligheid, maar aanzienlijk minder op veel van de overige thema's.
- Drenthe scoort hoog op het thema **welzijn**: inwoners zijn tevredener met hun leven en vrije tijd dan inwoners van veel andere provincies. We zien echter wel een lichte daling als het gaat om de tevredenheid met het leven.
- Drenthe staat bekend om haar weidse ruimte en dat komt terug bij het thema **milieu**. Drenthe heeft relatief gezien het meeste natuurgebied per inwoner, veel natuur- en bosgebieden en een kleine afstand tot het openbaar groen. Daarnaast is Drenthe een regio met relatief weinig broeikasgasemissies. Bij de COROP-regio's scoren Noord en Zuidwest Drenthe over het algemeen hoger dan Zuidoost-Drenthe op dit thema.
- Drenthe scoort bovengemiddeld op de **veiligheidsindicatoren**. Drenten voelen zich vaak veilig in de buurt. Opvallend is wel dat Drenthe sterk gedaald is op de index als het gaat om het aantal ondervonden delicten in 2019, ten opzichte van 2015.
- Als het gaat om de indicator **ervaren gezondheid** zien we een stijgende lijn over de drie COROP-gebieden, maar blijft Zuidoost-Drenthe wel achter. Op **fysieke gezondheid** scoort Drenthe relatief laag: zij is bijvoorbeeld de provincie met het meeste overgewicht. Op fysieke gezondheid zien we wederom een tweedeling: Noord-Drenthe scoort bovengemiddeld, waar Zuid-Drenthe laag scoort.
- De scores op **materiële welvaart** en **arbeid** zijn over het algemeen beneden gemiddeld tot laag:
 - Het BBP in Drenthe ligt relatief laag, al is er wel sprake van een sterke groei van het BBP in Zuidoost-Drenthe, en in mindere mate ook in Zuidwest-Drenthe.
 - De bruto en netto arbeidsparticipatie liggen structureel relatief laag, op zowel provinciaal- als COROP-niveau.
 - Drenthe scoort goed als het gaat om werkloosheid. De werkloosheid ligt in Drenthe lager dan de meeste andere provincies. Zuidwest-Drenthe en Noord-Drenthe waren in 2019 op COROP-niveau de gebieden met de minste werkloosheid van Nederland. Zuidoost-Drenthe blijft achter met een net beneden-gemiddelde score.
 - Dezelfde tweedeling zien we terug als het gaat om mediaan besteedbaar inkomen en mediaan vermogen van huishoudens, waar Zuidoost-Drenthe achterblijft op Noord- en Zuidwest-Drenthe.
- Op de indicator **vertrouwen in instituties** scoort Drenthe relatief laag. Deze indicator meet het vertrouwen in landelijke instituties. Deze score kan erop wijzen dat Drenten zich ondervertegenwoordigd voelen in Den Haag.
- Tenslotte hebben Drenten minder contact met familie vrienden of burens dan de inwoners van de meeste andere provincies. Het **vertrouwen** in de ander en het **vrijwilligerswerk** zijn gemiddeld in de provincie. Ook hier laten de cijfers zien dat Zuidwest- en Noord-Drenthe beter scoren dan Zuidoost-Drenthe.
- De afstanden tot voorzieningen zijn, buiten de meer verstedelijkte gemeenten, relatief groot in Drenthe. Desondanks zijn Drenten erg tevreden met hoe ze **wonen**: zowel qua woonomgeving als qua woning.

Rode draden: wat valt ons op? (VI)

- Concluderend: de regio Drenthe scoort hoog op welzijn en minder op welvaart. Ook zien we verschillen binnen de regio: Noord-Drenthe doet het over het algemeen beter dan Zuid(oost)-Drenthe. De gezamenlijke opgave is dan ook om verschillen binnen de regio te verkleinen en de brede welvaart op een aantal thema's te vergroten. Dat geldt voornamelijk voor de thema's **gezondheid, arbeid en materiële welvaart**.
- Beschouwen we de brede welvaartsindicatoren in relatie tot de ambities die de regio zichzelf stelt dan zien we dat er inderdaad **flink wordt ingezet op deze thema's**. Veel ambities van samenwerkingsverbanden hebben betrekking op:
 - Het behouden van kennis en kunde in de regio en een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven;
 - Het benutten en uitbouwen van economische kansen;
 - Het stimuleren van een gezonde omgeving, inzet op preventie en goede, bereikbare zorg.
- Veel samenwerkingsverbanden zijn er daarnaast op gericht om wat goed is te behouden en te versterken: de fysieke leefomgeving, recreatie, natuur en landbouw.

Berenschot

rijksuniversiteit
groningen
campus fryslân

1

Het Bestuurlijk Regionaal Ecosysteem

Inleiding: het Bestuurlijk Regionaal Ecosysteem

Wat is een BRE?

Steeds vaker wordt 'de regio' gezien als het schaalniveau waarop oplossingen voor maatschappelijke opgaven tot stand moeten komen. Decentrale overheden werken in 'de regio' dan ook veelvuldig samen aan maatschappelijke opgaven. Naast de algemene indeling in gemeente, provincies, waterschappen en Rijk bestaan er tientallen functionele regio-indelingen en is er een groot aantal regionale samenwerkingsverbanden op uiteenlopende beleidsterreinen, georganiseerd in verschillende juridische vormen.

In dit onderzoek gaan we dan ook niet uit van (een van de lagen van) het Huis van Thorbecke, maar van het **Bestuurlijk Regionale Ecosysteem** (BRE): het geheel aan interbestuurlijke samenwerking in een gebied – in dit geval Drenthe.

Hoe brengen we het BRE Drenthe in beeld?

De dataset 'interbestuurlijke samenwerkingsverbanden 2020' vormt ons vertrekpunt. Op deze dataset hebben wij zelf een aantal bewerkingen gedaan (zie ook hoofdstuk 5 de [Staat van het Bestuur](#)).

De lijst omvat (min of meer) geïnstitutionaliseerde samenwerkingsverbanden. Dat zijn bijvoorbeeld gemeenschappelijke regelingen, maar zeker ook samenwerkingen op basis van een convenant of bestuurlijke tafels. De stelregel die is gehanteerd is dat een

samenwerkingsverband onderdeel van het BRE is als er afspraken zijn gemaakt over het doel, de samenstelling en de frequentie van bijeenkomen. Gestructureerd-informeel overleg wordt dus wel meegeteld; ad hoc informeel overleg niet.

Vervolgens hebben wij de ambtelijke klankbordgroep gevraagd om de lijst met samenwerkingsverbanden waaraan tenminste twee Drentse gemeenten deelnemen, te verifiëren. Op basis van deze geüpdatete lijst hebben we een visualisatie gemaakt van het BRE Drenthe (zie volgende pagina).

Belangrijk om te benoemen is dat we ons richten op samenwerking op de schaal van Drenthe. In de visualisatie op de volgende pagina zijn samenwerkingsverbanden met een bovenregionale scope niet meegenomen (gedefinieerd als samenwerkingen waaraan >62 gemeenten – dat wil zeggen meer dan het totaal aantal Noord-Brabantse gemeenten, zijnde de provincie met het grootste aantal samenwerkingsverbanden – deelnemen).

Tot slot: kwantiteit van samenwerking zegt niets over kwaliteit. De kwaliteit van samenwerking onderzoeken wij in fase 2 van het onderzoek.

Het BRE van Drenthe in beeld (I)

Wat zijn kenmerken van het BRE?

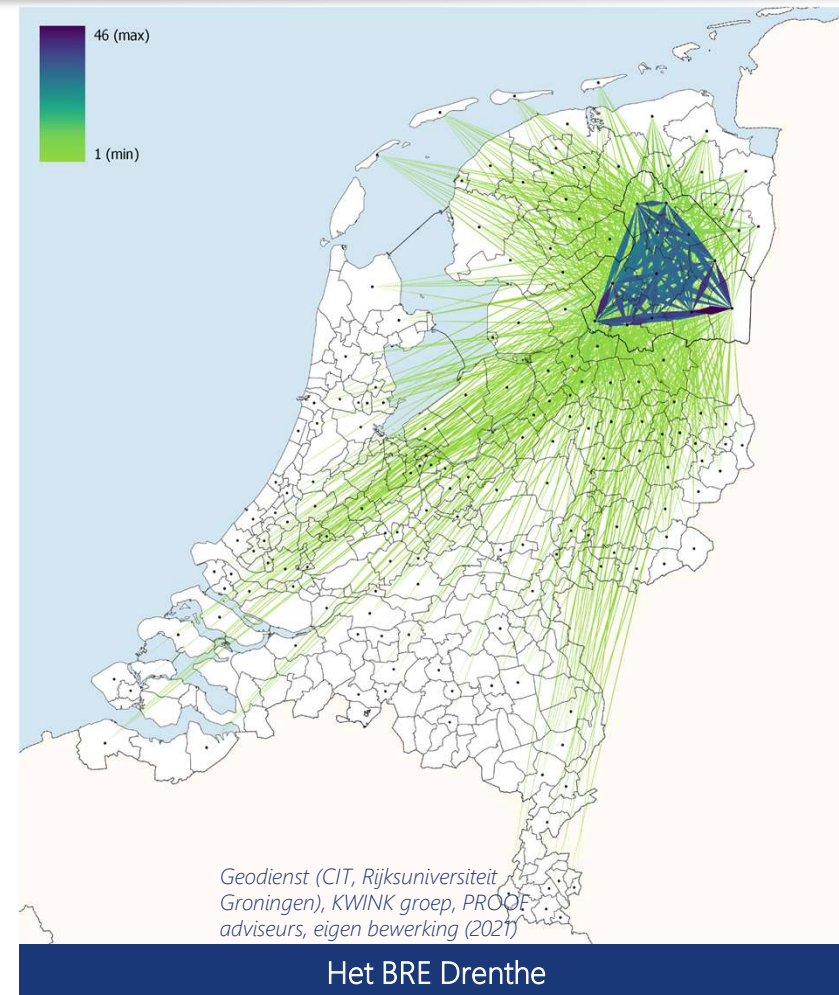
De gemeenten in Drenthe nemen in totaal aan 111 regionale samenwerkingsverbanden deel (volgens de definitie gegeven op de vorige pagina).

Van de 111 regionale samenwerkingsverbanden, nemen er aan 78 ten minste ten minste twee Drentse gemeenten deel.

Emmen is de gemeente die het vaakst deelneemt in samenwerkingsverbanden (53), gevolgd door Coevoerden (50) en Hoogeveen (48).

Op de kaart rechts worden de samenwerkingsverbanden waaraan de provincie en waterschappen deelnemen niet gevisualiseerd. Maar er wordt natuurlijk wel interbestuurlijk samengewerkt:

- Aan 56 van de 111 neemt ook de **provincie Drenthe** deel.
- Aan 34 van de 111 neemt ook één of meer **waterschap(en)** in Drenthe deel. Bovendien zijn er 3 samenwerkingsverbanden waar alléén Drentse waterschappen aan deelnemen

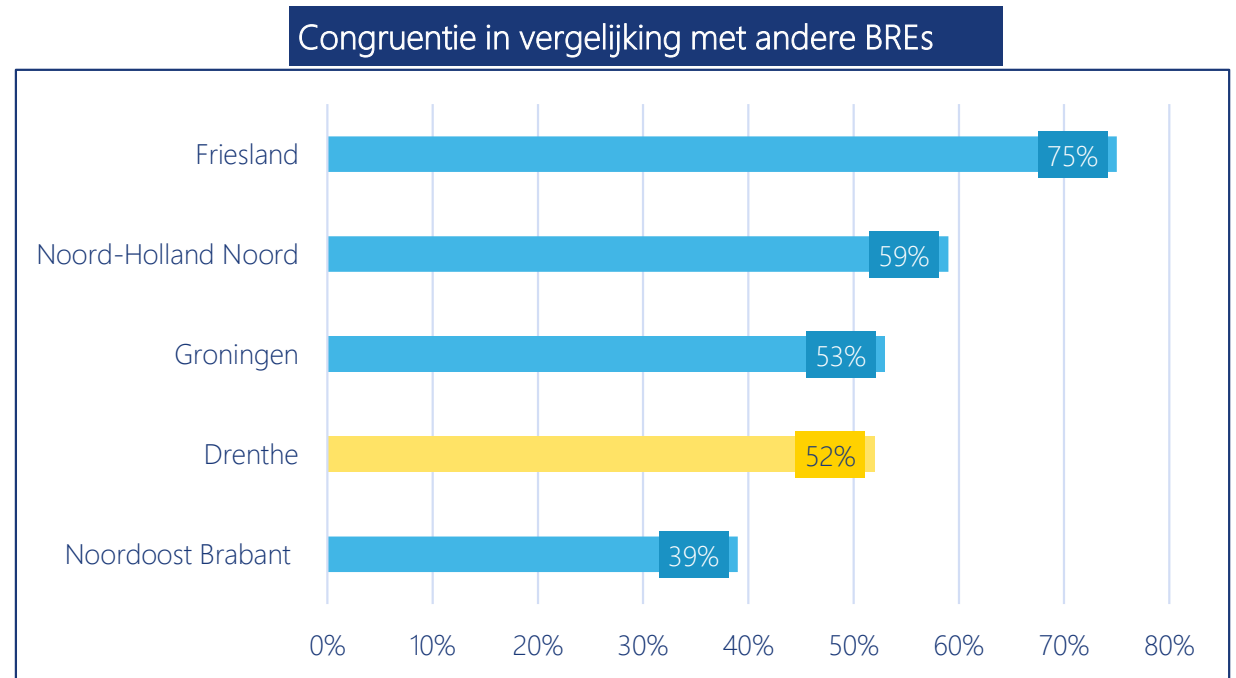

Het BRE van Drenthe in beeld (II)

Congruentie van het BRE Drenthe

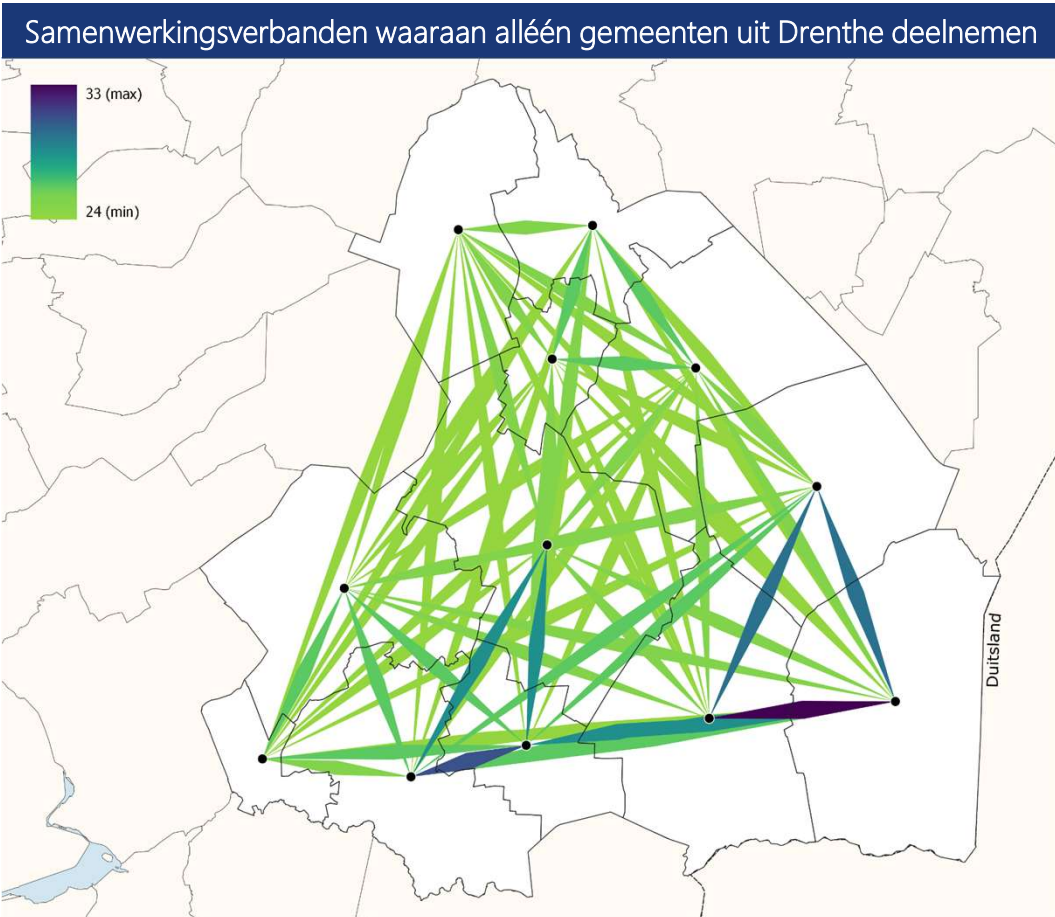
Op dit moment lopen BRE onderzoeken in de regio's Drenthe, Groningen, Fryslân, Noordoost Brabant en Noord-Holland Noord. In de figuur hiernaast hebben we voor deze BRE's de congruentiescore in beeld gebracht.

Territoriale congruentie betreft de mate waarin de gemeenten binnen het BRE *alleen* met elkaar samenwerken. Met andere woorden, zoeken de gemeenten in de regio elkaar steeds op, of kiezen ze (ook) voor partners buiten de regio? We hanteren als congruentiemaat het percentage van het totaal aantal samenwerkingsverbanden waaraan alleen gemeenten uit het BRE deelnemen. Hoe hoger dat percentage, hoe congruenter de samenwerking in het BRE.

Uit de figuur blijkt dat de congruentie in het BRE Drenthe gemiddeld is (52%). Dit betekent dat Drentse gemeenten geregeld met elkaar samenwerken, maar ook oriëntaties buiten de provincie hebben. Voor 48% van de samenwerkingen van Drentse gemeenten geldt dat daar ook partners van buiten de regio bij betrokken zijn. De 48% niet-congruentie kan gedeeltelijk worden verklaard door een aantal samenwerkingsverbanden met Groningen in Noord-Drenthe en met Overijsselse gemeenten (met name Zwolle, Hardenberg, Steenwijkerland en Staphorst) in Zuidwest-Drenthe.

Het BRE van Drenthe in beeld (III)

Op de kaart links worden samenwerkingsverbanden tussen Drentse gemeenten gevisualiseerd. Een lijn tussen twee gemeenten betekent dat zij een samenwerkingsverband delen. Samenwerking met gemeenten buiten Drenthe zijn niet meegenomen op deze kaart (zie daarvoor de volgende pagina).

- Binnen regio Drenthe delen twee gemeenten **ten minste 24 en maximaal 33** samenwerkingsverbanden.
 - In verhouding met andere regio's is dit opvallend veel. Ter vergelijking: in Fryslân is 13 het minimum en in Groningen 11.
- Aan de samenwerkingsverbanden binnen Drenthe nemen **gemiddeld 7,26** gemeenten deel.
- In het zuiden van Drenthe – en dan met name in het zuidoosten - wordt intensiever samengewerkt dan in het noorden.
- De gemeenten Emmen en Coevorden werken het meest samen: er zijn 33 samenwerkingsverbanden waarin zij beide deelnemen.

Geodienst (CIT, Rijksuniversiteit Groningen), KWINK groep, PROOF adviseurs, eigen bewerking (2021)

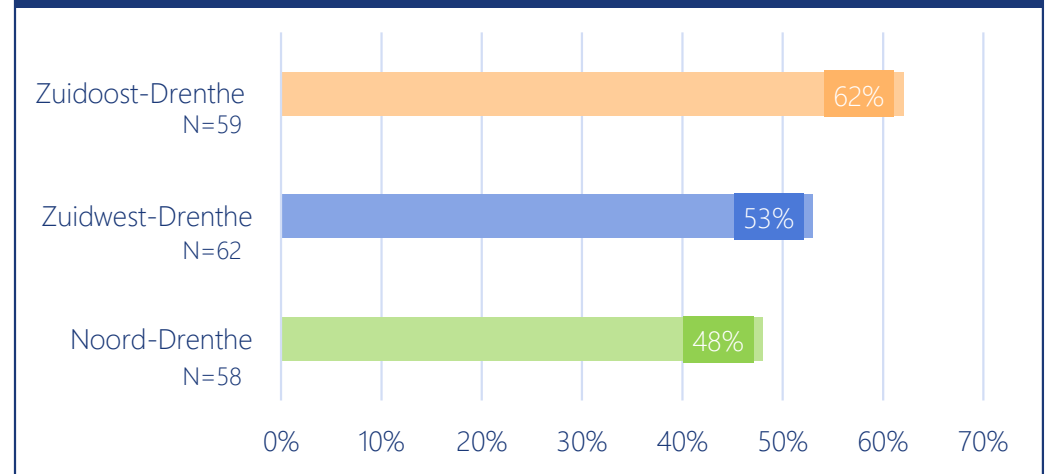
Het BRE van Drenthe in beeld (IV)

Samenhang binnen Drenthe

Drenthe is ingedeeld in drie COROP-gebieden (Noord-Drenthe, Zuidwest-Drenthe, Zuidoost-Drenthe), waarbij gemeenten uit het ene gebied vaker langs deze lijnen samenwerken dan het andere gebied. De subregio's met een lagere score nemen vaker onafhankelijk van elkaar deel aan samenwerkingsverbanden dan subregio's met een hogere score (dit zegt niets over de kwaliteit van samenwerking).

De hoge sub-regionale samenhang (62%) in Zuidoost-Drenthe laat zien dat de BOCE-gemeenten relatief vaak gezamenlijk op trekken. Dit is tevens een bevestiging van het beeld op de vorige pagina van de intensieve samenwerking tussen deze gemeenten.

Sub-regionale samenhang o.b.v. COROP-gebieden

Let op: dit betreft een andere berekening dan de eerdergenoemde territoriale congruentie.

Sub-regionale samenhang betreft het percentage samenwerkingsverbanden waaraan *alle* gemeenten uit het COROP-gebied deelnemen, ten opzichte het totaal aantal samenwerkingsverbanden waaraan ten minste één van deze gemeenten deelneemt. Aan deze samenwerkingsverbanden kunnen dus ook andere gemeenten deelnemen.

Bijvoorbeeld: van het totaal van 111 Drentse samenwerkingsverbanden, zijn er 61 waaraan Borger-Odoorn, Coevorden of Emmen (Zuidoost-Drenthe) deelneemt. Aan 62 procent van de 61 samenwerkingsverbanden doen ze alle drie mee.

COROP-regio's:

Zuidoost-Drenthe: Borger-Odoorn, Coevorden, Emmen

Zuidwest-Drenthe: Hoogeveen, Meppel, Westerveld, De Wolden

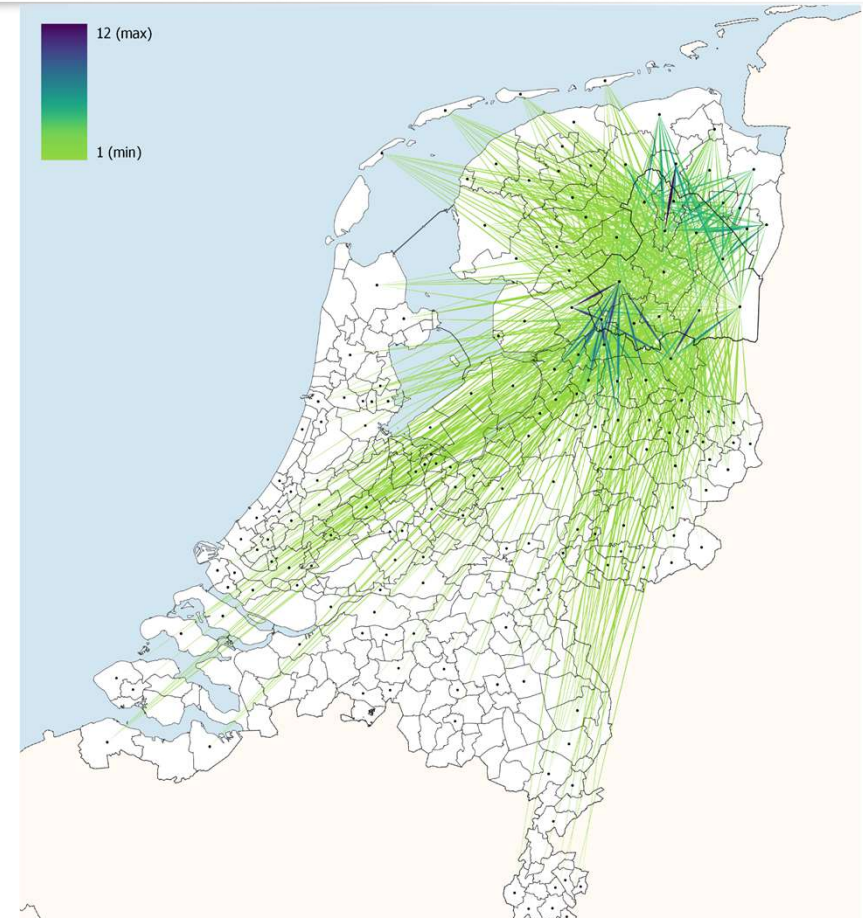
Noord-Drenthe: Aa en Hunze, Assen, Midden-Drenthe, Noordenveld, Tynaarlo

Het BRE van Drenthe in beeld (V)

Op de kaart rechts worden samenwerkingsverbanden tussen Drentse gemeenten en gemeenten buiten Drenthe weergegeven. Een lijn tussen twee gemeenten betekent dat zij een samenwerkingsverband delen. Samenwerking tussen Drentse gemeenten (interne samenwerkingsverbanden) zijn niet meegenomen op deze kaart (zie daarvoor pagina 14).

- Er zijn in totaal **46 samenwerkingsverbanden** waarin Drentse gemeenten samenwerken met gemeenten buiten de regio.
- De meest voorkomende externe samenwerking is tussen **Assen en Groningen**: zij delen 12 samenwerkingsverbanden. Daarna volgen Westerveld, Coevorden en Meppel en hun buurgemeenten.
- De meeste externe samenwerking vindt plaats met gemeenten in de buurprovincies Groningen en Overijssel.
- Er zijn relatief weinig samenwerkingsverbanden met Friese gemeenten. Vanuit alle Drentse gemeenten zijn er bijvoorbeeld respectievelijk 4 en 3 samenwerkingsverbanden met 'buurgemeenten' Weststellingwerf en Ooststellingwerf.

Geodienst (CIT, Rijksuniversiteit Groningen), KWINK groep, PROOF adviseurs, eigen bewerking (2021)

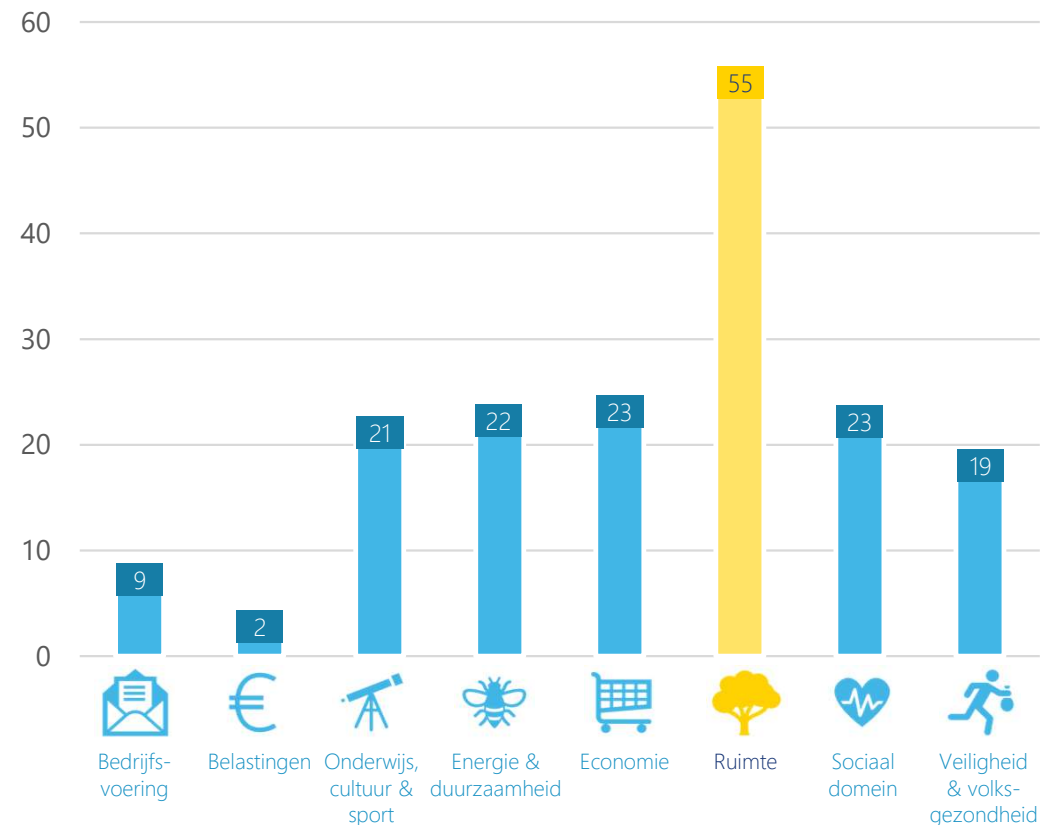
Samenwerkingsverbanden tussen Drentse gemeenten en gemeenten buiten de regio

Het BRE van Drenthe in beeld (V)

Wat zijn kenmerken van het BRE?

- Qua samenwerkingsvorm wordt het vaakste (51 keer) gekozen voor de meest lichte vorm: **afstemming**. Voor private samenwerking is 22 keer gekozen, voor een Wgr 21 keer en voor een netwerkconstructie 17 keer.
- De meeste samenwerkingsverbanden (55 stuks) richten zich op het beleidsdomein **ruimte**. Dit omvat o.a. het fysiek domein, water, recreatie, mobiliteit en landbouw (een volledige definitielijst van beleidsdomeinen is te vinden in de bijlage).
- Een samenwerkingsverband kan zich op **meerdere beleidsdomeinen** richten. Dit is bij 45 samenwerkingsverbanden het geval. Combinaties die het meest voorkomen zijn ruimte met economie (14 keer); onderwijs, cultuur en sport met economie (10 keer); energie & duurzaamheid met ruimte (11 keer); en onderwijs, cultuur & sport met ruimte (11 keer);*
- Op de volgende pagina is een tabel te zien met daarin het overzicht van de kenmerken van het BRE Drenthe. Hierin wordt ook de mate van verplichtheid benoemd:
 - Verplicht: de samenwerking en de samenstelling is door het Rijk opgelegd (GGD, veiligheidsregio en omgevingsdienst)
 - Semi-verplicht: de samenwerking is door het Rijk opgelegd, maar gemeenten mogen zelf kiezen met wie zij samenwerken (o.a. de RES)
 - Niet-verplicht: de samenwerking is niet door het Rijk opgelegd.

Op welke beleidsdomeinen richten de samenwerkingsverbanden zich?

* We focussen hier op combinaties van twee beleidsdomeinen, een samenwerkingsverband kan zich echter richten op meer dan twee beleidsdomeinen.

Samenwerkingsverbanden waaraan tenminste twee publieke organisaties uit Drenthe deelnemen

		Domein → Totaal ↓	Bedrijfs- voering	Belasting	Onderwijs, cultuur & sport	Energie & duurzaam- heid	Economie	Ruimte	Sociaal domein	Veiligheid & volksgezond heid
Verplicht	Openbaar lichaam	3						✓		✓
Semi- verplicht	Openbaar lichaam	-								
	Netwerk- constructie	5					✓		✓	✓
	Afstemming	5				✓		✓		✓
	Privaatrechtelijk	-								
Van onderop	Openbaar lichaam	18	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Netwerk- constructie	12	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Afstemming	46	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Privaatrechtelijk	22	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓

Berenschot

rijksuniversiteit
 groningen
 campus fryslân

2

Kenmerken van de regio

Inleiding: Kenmerken van de regio

Waarom brengen we de kenmerken van de regio in kaart?

Een BRE acteert binnen een bepaalde context: naar analogie van de ecosysteem-metafoer, de biotoop. Elke biotoop heeft bepaalde kenmerken die lastig te veranderen zijn. Deze hebben betrekking op de fysieke omgeving (hoe ziet het gebied eruit), de demografie (hoeveel inwoners heeft het gebied en wat zijn hun kenmerken), economische structuurkenmerken en identiteit van de regio.

Het is van belang om deze gebiedskenmerken in kaart te brengen, omdat ze de publieke waardecreatie in het BRE beïnvloeden. Bepaalde (combinaties) van gebiedskenmerken geven een BRE een meer of minder gunstige uitgangspositie. Bijvoorbeeld: regio's die economisch floreren, blijken vaak een gezonde beroepsbevolking en aantrekkelijke woonomgevingen hebben (Raspe e.a. 2017). Uit onderzoek blijken inwoners van Drenthe het gelukkigst van Nederland dankzij de 'rust en ruimte' in het gebied (Atlas voor de gemeenten, 2017). Ook in het verleden gemaakte keuzes zijn van invloed: zo doen regio's met een mainport (zoals Schiphol of de Rotterdamse haven) het economisch vaak goed. Afhankelijk van de gebiedskenmerken kunnen sterktes en zwaktes in termen van publiekewaardecreatie dus steeds in dezelfde regio's neerslaan (Raspe & Stam 2019). Lastiger meetbaar maar minstens zo relevant, is de invloed van een gedeelde regionale identiteit en de (politiek-bestuurlijke) cultuur op de kwaliteit van de samenwerking.

Identiteit laat zich lastig kwantificeren. Middels de interviews en enquêtes zullen we data over regionale identiteit verder aanvullen

Welke kenmerken brengen we in kaart?

Op basis van openbare en eigen databronnen brengen we in kaart:

1. Demografische gebiedskenmerken

- Prognose bevolkingsgroei
- Groene en grijze druk

2. Geografische structuurkenmerken

- Adressendichtheid
- Bodemgebruik

3. Wonen

- Samenstelling woningvoorraad
- Ontwikkeling huizenprijzen
- Afstand tot voorzieningen

4. Maatschappelijke betrokkenheid

- Percentage inwoners dat vrijwilligerswerk doet
- Opkomstpercentage Tweede Kamerverkiezingen

5. Regionale identiteit: politieke voorkeur

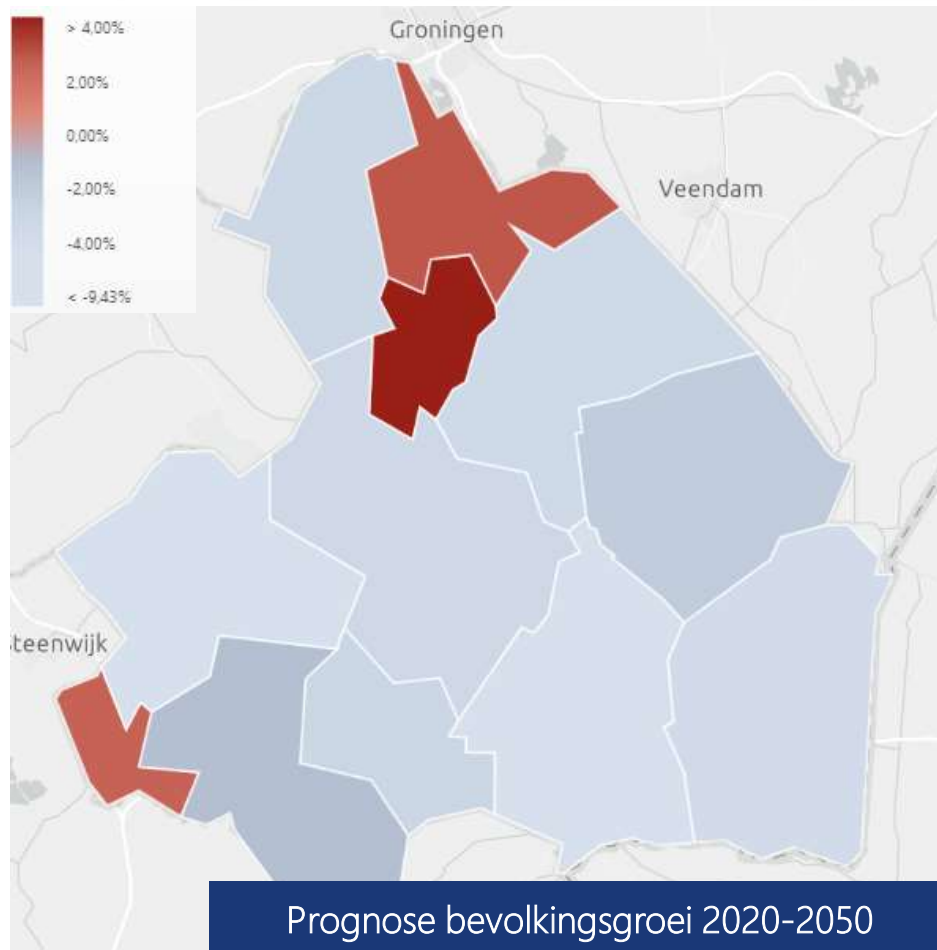
- Stemgedrag
- Politieke kleur: verdeling raadszetels en gevormde coalities
- Politieke fragmentatie

De indicator 'vrijwilligerswerk' zegt iets over sociale cohesie omdat dit aangeeft dat mensen bereid zijn om hun vrije tijd te wijden aan een ander en/of een collectief goed.

De *economische* gebiedskenmerken komen aan de orde in het hoofdstuk over het Economisch ecosysteem.

Demografische structuurkenmerken (1)

MdK23

De prognose van de bevolkingsgroei 2020-2050 laat een wisselend beeld zien in de provincie Drenthe. In de gemeenten in de regio Groningen-Assen wordt de grootste toename in aantal inwoners verwacht (Assen 6,3% en Tynaarlo 2,4%), gevolgd door Meppel (2,1%) dat tevens deel uitmaakt van de regio Zwolle.

Over het algemeen zijn het de plattelandsgemeenten waar een stevige krimp verwacht wordt. De verwachte krimp in de gemeenten Westerveld (-9,4%) en Coevorden (-9,4%) is het meest fors. Ook in de gemeente Emmen wordt een stevige krimp verwacht van -6,7%. De verwachte krimp in de overige gemeenten varieert van zo'n -2 tot -6%.*

*In deze prognose is de recente trek uit de Randstad (onder meer naar aanleiding van de coronacrisis) nog niet meegenomen. Zie www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/08/meer-verhuizingen-naar-regio-s-buiten-de-randstad.

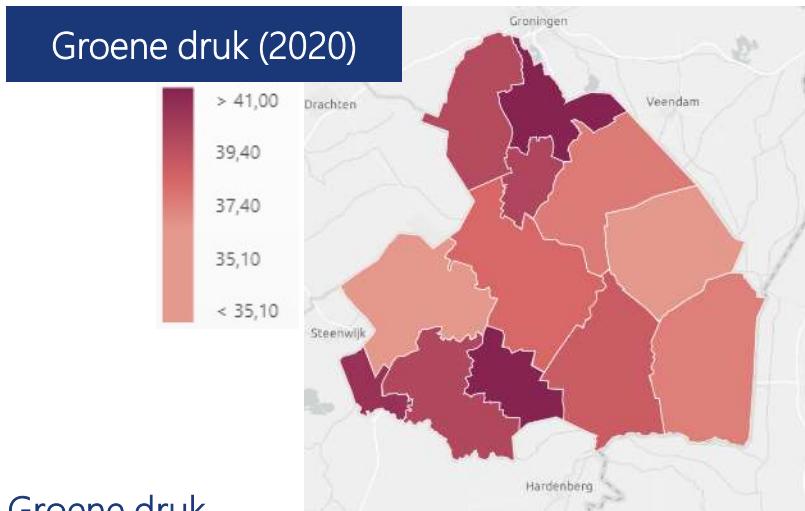
Dia 22

MdK23

Martin vraagt bij CMO Stamm nog na of er ook bevolkingsprognoses zijn op Drentse schaal. Dan kunnen we de cijfers vergelijken.

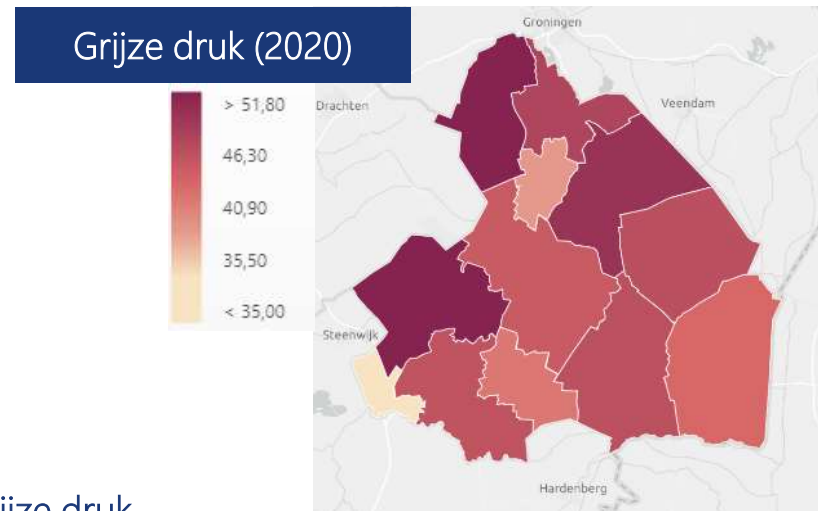
Mirthe de Kok; 1-10-2021

Demografische structuurkenmerken (2)

Groene druk

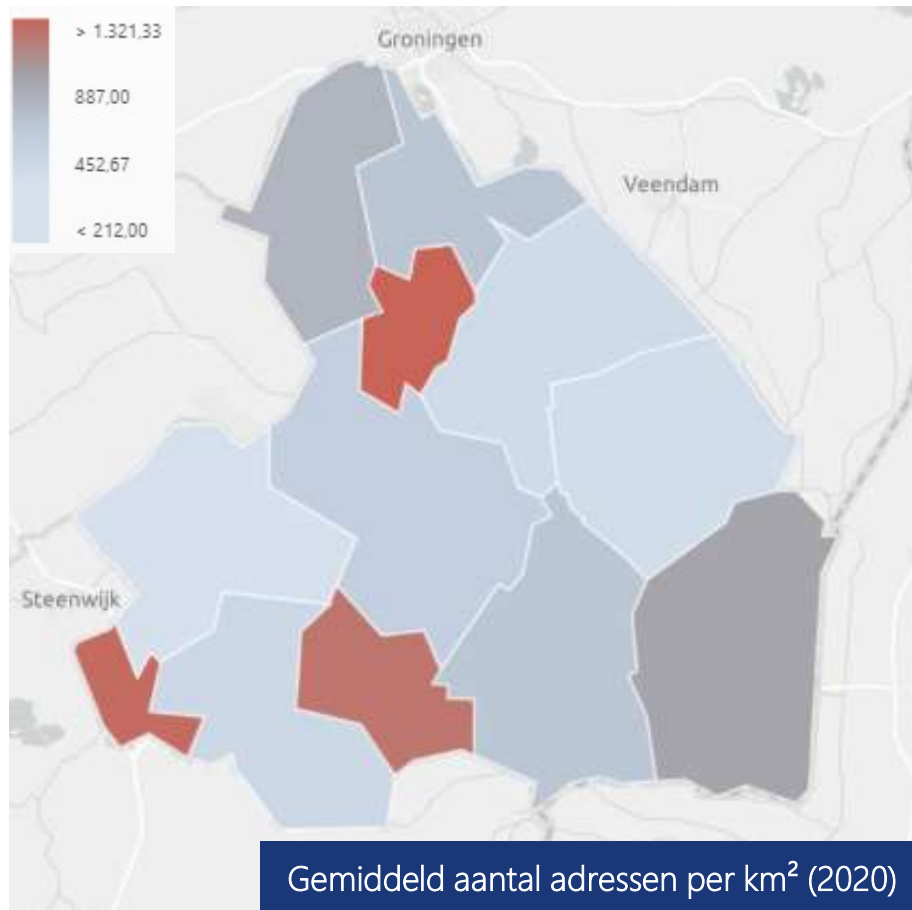
De groene druk is de verhouding tussen het aantal personen van 0 tot 20 jaar en het aantal personen van 20 tot 65 jaar. De groene druk in de regio Drenthe (38,4%) is nipt lager dan het landelijk gemiddelde (38,6%). De groene druk is het hoogst in de gemeente Tynaarlo (43,6%), gevolgd door Hoogeveen en Meppel met respectievelijk 41,0% en 40,3%. De groene druk ligt het laagste in de gemeenten Borger-Odoorn en Westerveld (beide 35,1%)

Grijze druk

De grijze druk is de verhouding tussen het aantal personen van 65 jaar of ouder en het aantal personen van 20 tot 65 jaar. De grijze druk is in de regio Drenthe relatief hoog, zo'n 5,5 procentpunten hoger dan het landelijk gemiddelde: 44,0% tegenover 38,5%. Uitschieters naar beneden zijn de gemeenten Meppel en Assen met respectievelijk 35,0% en 35,1%. Uitschieters naar boven zijn de gemeenten Westerveld (54,4%) en Noordenveld (51,8%). De overige gemeenten hebben een waarde tussen de 40 en 50%.

Geografische structuurkenmerken (1)

De regio Drenthe staat bekend om haar 'rust en ruimte' en dit is terug te zien in het aantal adressen per vierkante kilometer. Het gemiddelde in Drenthe ligt op 670 adressen/ km². Dit is aanzienlijk minder dan het landelijk gemiddelde: 1162 adressen/ km².

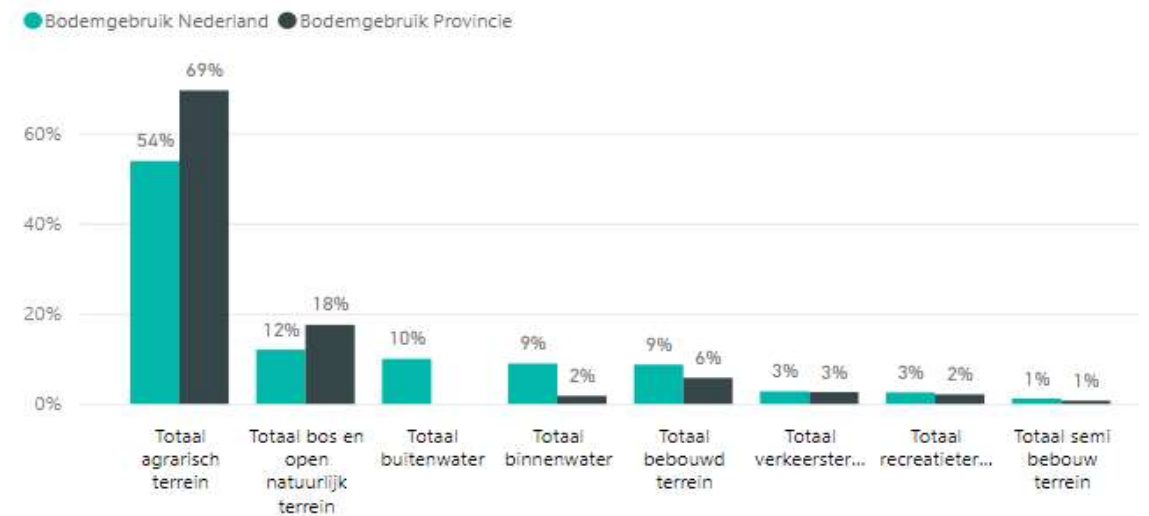
Gemeente Assen heeft met 1562 adressen/km² verreweg de hoogste adressendichtheid, gevolgd door Meppel en Hoogeveen met respectievelijk 1275 en 1199 adressen/km². Alle andere gemeenten zitten qua adressendichtheid onder het landelijke gemiddelde. De gemeente Westerveld heeft de laagste adressendichtheid (212 adressen/km²).

Geografische structuurkenmerken (2)

Bodemgebruik per gemeente (2015)

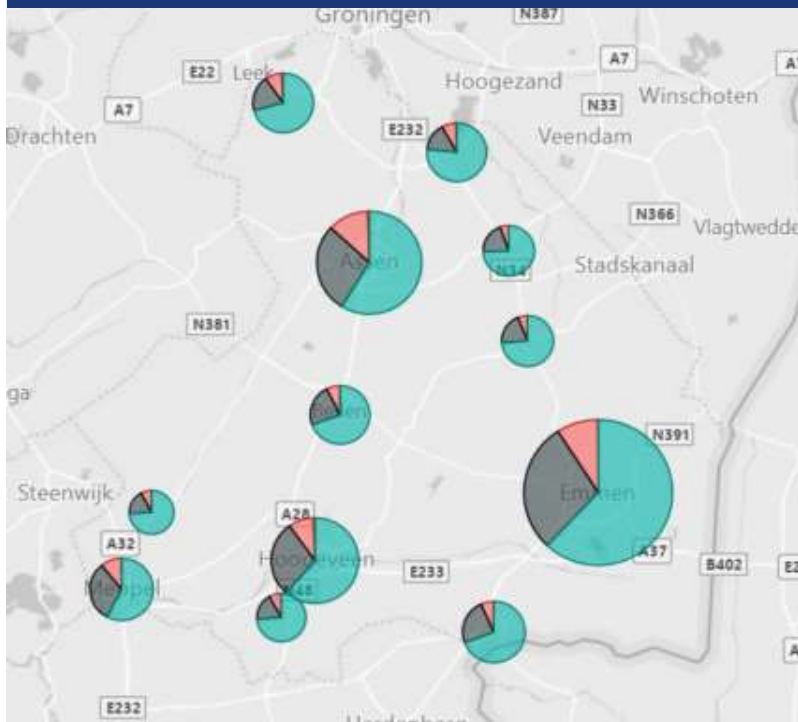
Bodemgebruik in de regio en in Nederland(2015)

Het merendeel van de Drentse bodem is agrarisch terrein, namelijk ruim 69 procent. Het aandeel agrarisch terrein in de regio is daarmee aanzienlijk groter dan landelijk gemiddeld (54%). Ook heeft de regio met 17% relatief veel bos en open natuurlijk terrein ten opzichte van het landelijke gemiddelde van 12%. Drenthe heeft ten opzichte van het landelijke gemiddelde een kleiner aandeel bebouwd terrein (5,77% om 8,7%) en binnenwateren (1,78% om 8,7%).

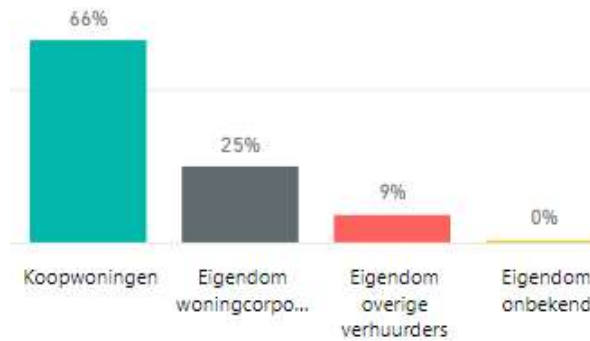
Wonen (1)

Samenstelling woningvoorraad per gemeente (2020)

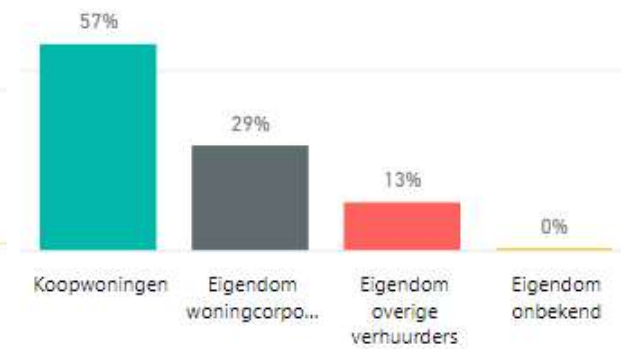

● Eigendom onbekend
 ● Eigendom overige verhuurders
 ● Eigendom woningcorporatie
 ● Koopwoningen

Samenstelling woningvoorraad regio Drenthe (2020)

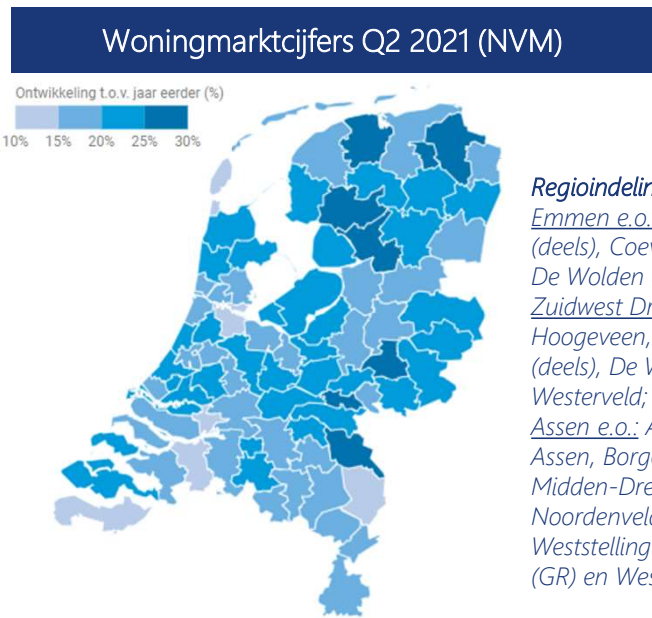
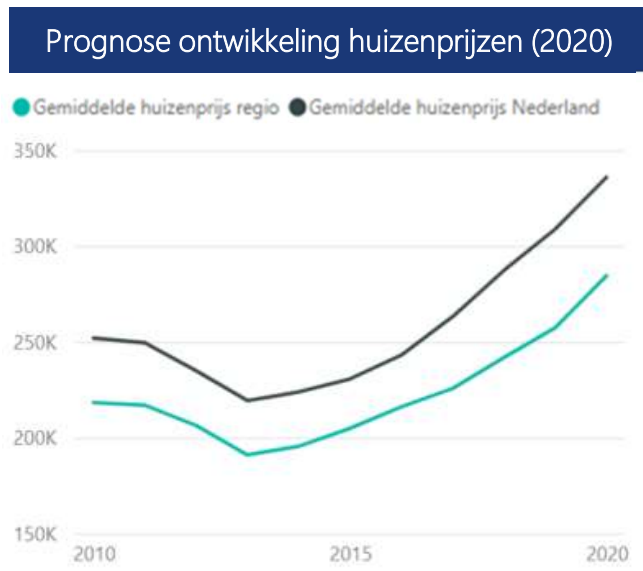
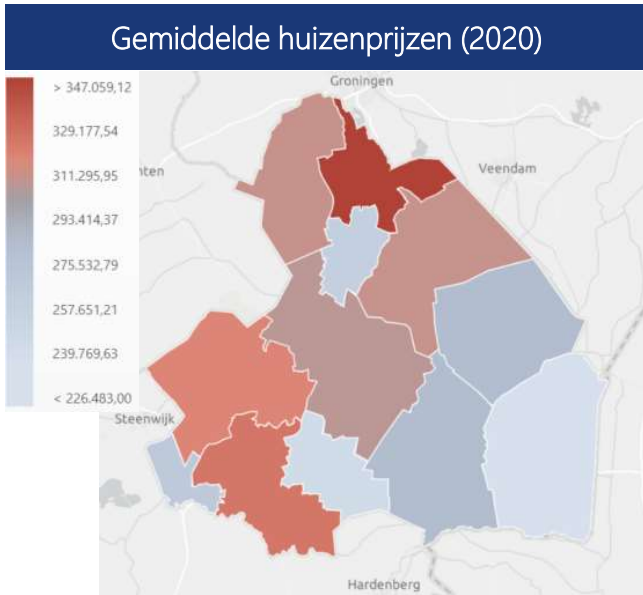
Samenstelling woningvoorraad Nederland (2020)

Het aandeel koopwoningen van de totale woonvoorraad ligt in Drenthe (66%) behoorlijk hoger dan het Nederlands gemiddelde (57%). Het aandeel huurwoningen in het bezit van woningcorporaties ligt in Drenthe dan weer lager dan het landelijk gemiddelde (25% om 29%).

Binnen de regio ligt het aandeel van koopwoningen binnen gemeenten met minder verstedelijkte gebieden een stuk hoger dan in de gemeenten met meer verstedelijkte gebieden, zoals Assen en Emmen. Ter illustratie: 58% in Assen om 77% in Tynaarlo.

Wonen (2)

Regioïndeling NVM.
Emmen e.o.: Borger-Odoorn (deels), Coevorden, Emmen, De Wolden (deels);
Zuidwest Drenthe: Hoogeveen, Midden-Drenthe (deels), De Wolden (deels), Westerveld;
Assen e.o.: Aa en Hunze, Assen, Borger-Odoorn (deels), Midden-Drenthe (deels), Noordenveld, Tynaarlo, Weststellingwerf plus Haren (GR) en Weststellingwerf (FR)

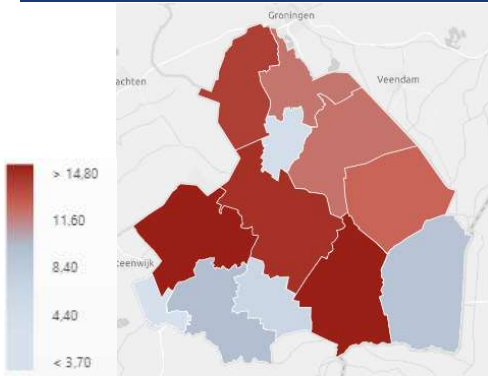
De gemiddelde huizenprijzen liggen in Drenthe structureel lager dan het Nederlands gemiddelde. In 2020 was de gemiddelde huurprijs in de regio Drenthe 284.473 euro, t.o.v. het landelijke gemiddelde 335.849 euro. In 2020 lag de gemiddelde huizenprijs het hoogst in Tynaarlo (350.488 euro). Tynaarlo was daarmee tevens de enige gemeente in de regio met een huizenprijs boven het landelijk gemiddelde. Assen, Hoogeveen en Emmen hebben de laagste huizenprijzen met respectievelijk een gemiddelde van: 250.572, 232.875 en 226.483 euro.

Sinds 2013 laten de gemiddelde huizenprijzen in Nederland én in Drenthe een stijgende trend zien. De 'trek uit de Randstad' als gevolg van Covid-19 versterkt dit nog eens. De meest recente woningmarktcijfers van de NVM geven hier inzicht in. De kaart geeft de ontwikkeling van de huizenprijzen weer in Q2 2021 vergeleken met Q2 2020. In Nederland stegen de huizenprijzen gemiddeld met 20%. In de regio's Emmen e.o. (16%) was de stijging minder dan gemiddeld; in de regio's Zuidwest Drenthe (21%) en Assen e.o. (22%) was de stijging iets groter dan gemiddeld.

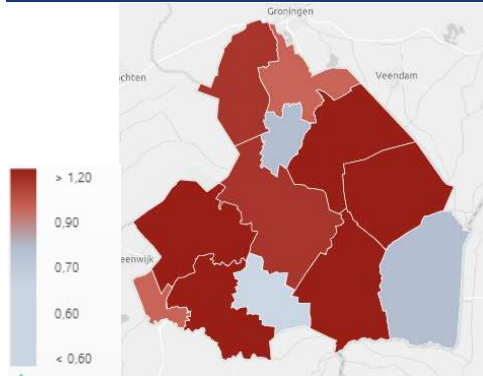
Wonen (3)

Gemiddelde afstand tot voorzieningen (in km)

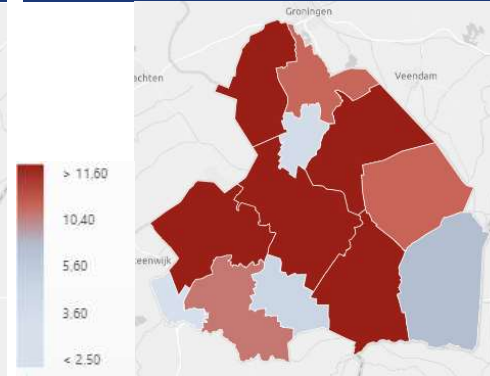
Ziekenhuis (2020)

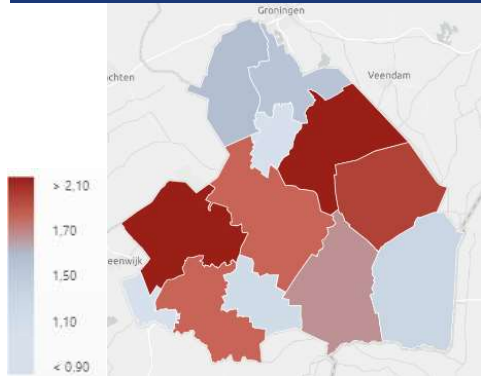
Kinderdagverblijf (2020)

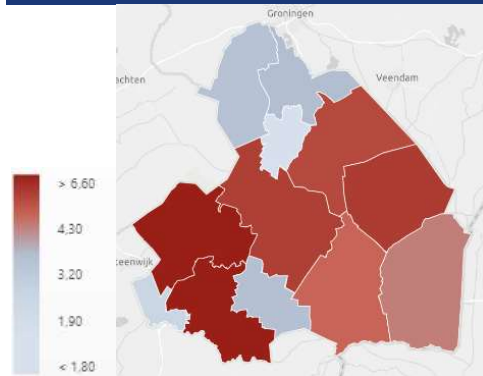
Bioscoop (2020)

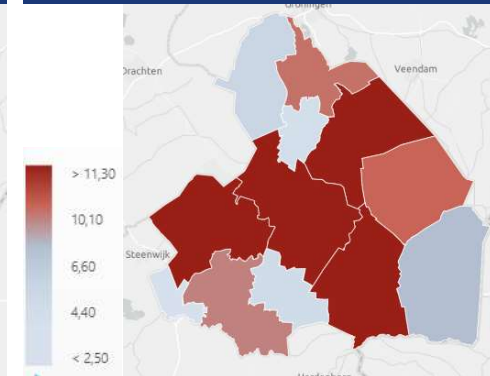
Grote supermarkt (2020)

Basisschool (2019)

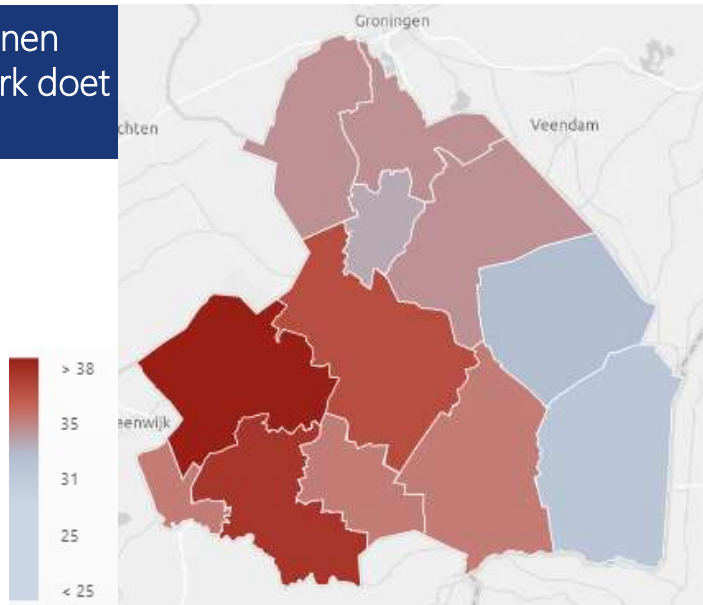
Podiumkunsten (2019)

De afstand tot voorzieningen ligt in Drenthe hoger dan het landelijk gemiddelde. Binnen de regio verschilt de afstand tot voorzieningen sterk per gemeente. In de gemeente Assen, Emmen, Hoogeveen en Meppel is de afstand tot voorzieningen relatief laag, terwijl voor inwoners van de overige gemeenten de afstand tot alle voorzieningen vaak relatief groot is.

Maatschappelijke betrokkenheid

Percentage personen dat vrijwilligerswerk doet (2016)

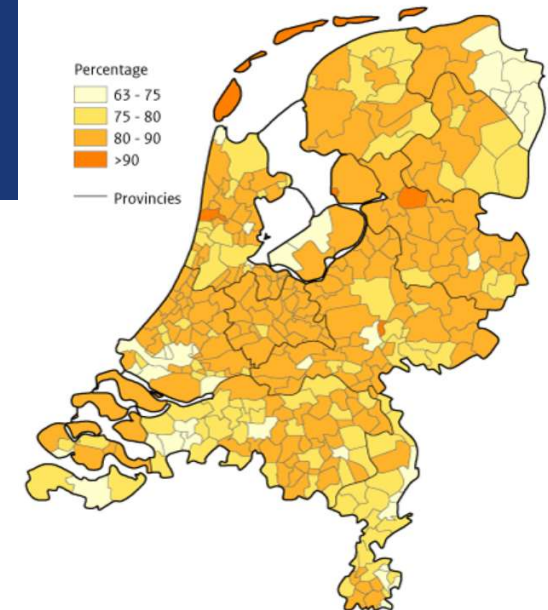

Vrijwilligerswerk is een maat voor sociale cohesie omdat dit aangeeft dat mensen bereid zijn om hun vrije tijd te wijden aan een ander en/of een collectief goed.

Het gemiddeld percentage vrijwilligers in de regio (34%) is licht hoger dan het landelijk gemiddelde van 32%. Aan de westkant van de regio wordt het meeste vrijwilligerswerk gedaan, met Westerveld als uitschieter (40%). Aan de oostkant van de regio wordt het minst vrijwilligerswerk gedaan.

Berenschot

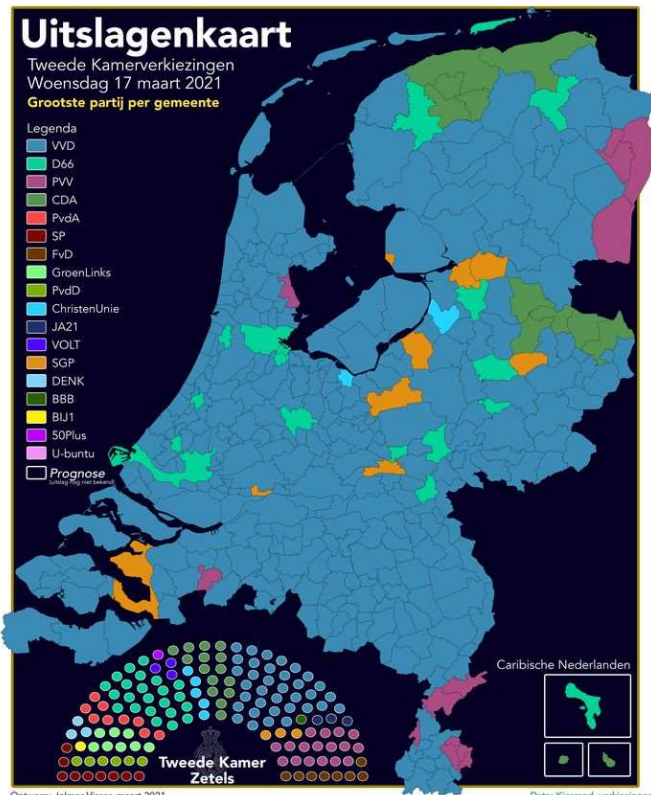
Opkomstpercentage Tweede Kamerverkiezingen (2021)

Het opkomstpercentage bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2021 in Drenthe is met 80,2% hoger dan het landelijk gemiddelde (79%). In de gemeenten in het oosten van de regio was de opkomst lager dan in het westen en noorden van de regio. In Emmen was de opkomst het laagst (75%). In Tynaarlo en De Wolden was de opkomst het hoogst (85%).

Regionale identiteit: politieke voorkeur (1)

Stemgedrag Tweede Kamerverkiezingen 2021

Stemgedrag gemeenteraadsverkiezingen 2018

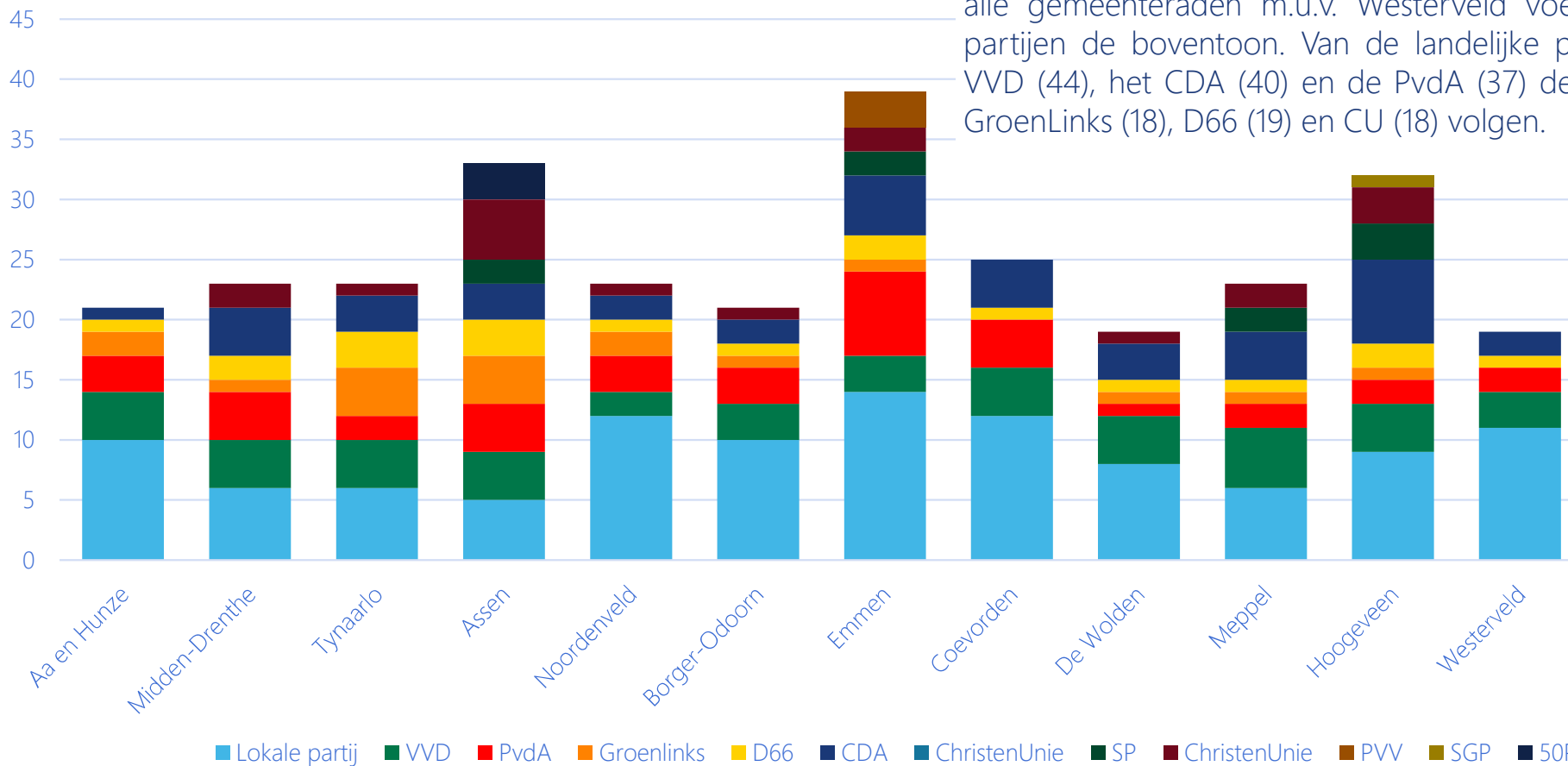
Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in 2021 is de VVD in de meeste gemeenten tot de grootste partij verkozen.

Ook in de regio Drenthe werd de VVD ook de grootste partij (20,4% van de stemmen). Daarna volgen D66 (12,7%), de PVV (12,4%) en het CDA (11,0%). De VVD werd in alle Drentse gemeenten de grootste, op Emmen na (daar won de PVV).

De gemeenteraadsverkiezingen van 2018 laten een hele andere verdeling zien: toen kregen lokale partijen de meeste stemmen (32,6%). Slechts in twee gemeenten werd een landelijke partij de grootste: in Midden-Drenthe de PvdA en in Assen de ChristenUnie.

Regionale identiteit: politieke voorkeur (2)

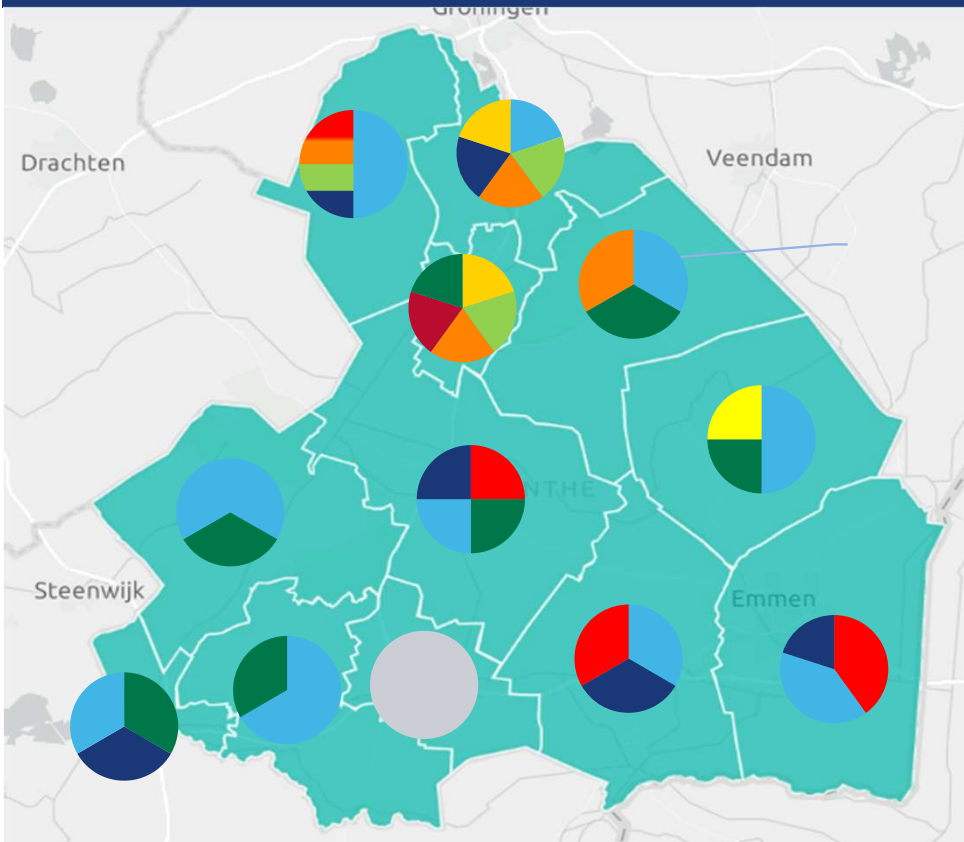
De regio kent een verscheidenheid aan lokale partijen, maar in alle gemeenteraden m.u.v. Westerveld voeren de landelijke partijen de boventoon. Van de landelijke partijen nemen de VVD (44), het CDA (40) en de PvdA (37) de meeste zetels in. GroenLinks (18), D66 (19) en CU (18) volgen.

NB: In sommige gemeenten zit meer dan één lokale partij in de gemeenteraad. In de figuur zijn, omwille van de leesbaarheid, de lokale partijen bij elkaar opgeteld.

Regionale identiteit: politieke voorkeur (3)

Samenstelling colleges excl. burgemeesters (2021)

Lokale partijen in het college

- Aa en Hunze: Combinatie Gemeentebelangen
- Midden-Drenthe: Gemeentebelangen Midden-Drenthe
- Tynaarlo: Leefbaar Tynaarlo
- Noordenveld: Gemeentebelangen Noordenveld
- Borger-Odoorn: Gemeentebelangen Borger-Odoorn
- Emmen: Wakker Emmen
- Coevorden: Gemeentebelangen Buitengebied Coevorden
- De Wolden: Gemeentebelangen De Wolden
- Meppel: Sterk Meppel
- Westerveld: Duurzaam Sterk Westerveld en Gemeentebelangen Westerveld

Landelijke partijen zijn, conform de verdeling van de raadszetels, het vaakst vertegenwoordigd in de colleges. Van de 12 Drentse gemeenten zit er in 10 gemeenten ook minstens één lokale partij in het college.

Verder valt het op dat Hoogeveen heeft gekozen voor een zakencollege: de wethouders in deze gemeente zijn partijloos.

Lokaal -
 VVD -
 PvdA -
 CDA -
 D66 -
 Groenlinks -
 SP -
 ChristenUnie -
 Zakencollege

Regionale identiteit: politieke voorkeur (4)

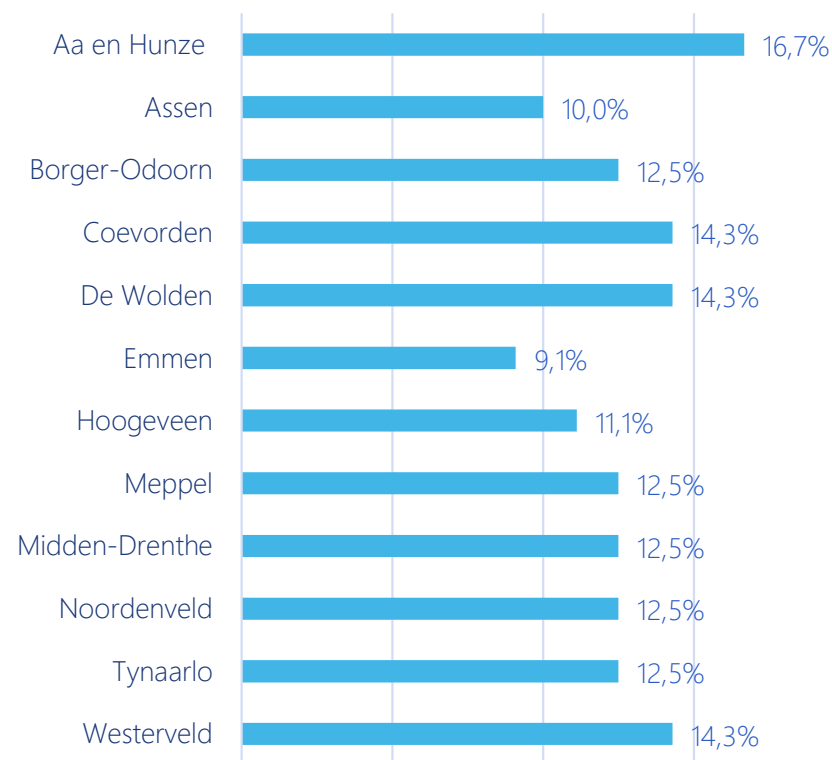
	Aantal raadszetels	Aantal partijen		Aantal raadszetels	Aantal partijen
Aa en Hunze	21	6	Hoogeveen	31	9
Assen	33	10	Meppel	23	8
Borger-Odoorn	21	8	Midden-Drenthe	23	8
Coevorden	25	7	Noordenveld	23	8
De Wolden	19	7	Tynaarlo	23	8
Emmen	39	11	Westerveld	17	7

De voorgaande pagina's laten zien dat er een veelheid aan partijen zitting neemt in de Drentse gemeenteraden. In de tabel links staat per gemeente het aantal raadszetels en het aantal politieke partijen dat in de gemeenteraad zit.

De grafiek rechts laat de mate van politieke versplintering zien: het gemiddeld aantal zetels per fractie, als deel van het totaal aantal raadszetels. Hoe kleiner het percentage, hoe meer versplintering. De gemeenteraad van Emmen is dus relatief versplinterd: er zijn 39 raadszetels te verdelen over 11 partijen. Dat betekent dat een fractie gemiddeld uit 3 raadszetels bestaat, wat 9,1% van het totaal aantal raadszetels is. In de gemeente Aa en Hunze is de politieke fragmentatie een stuk minder, met gemiddeld 16,7% van de raadszetels per partij.

De politieke fragmentatie van de Drentse gemeenten ligt overigens niet erg ver uit elkaar en komt overeen met het beeld dat we in bijvoorbeeld Friesland en Groningen zien.

Politieke fragmentatie: gemiddeld aantal zetels per fractie als deel van het totaal aantal raadszetels (in %)

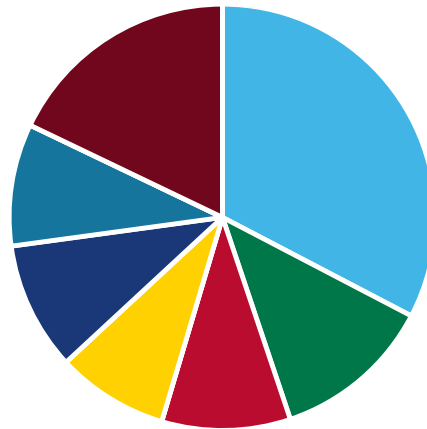
Definitie politieke fragmentatie: Er zijn in de volksvertegenwoordiging meer partijen vertegenwoordigd dan voorheen; er zijn meer partijen nodig om een meerderheidscoalitie te vormen en de omvang van de gemiddelde politieke fractie neemt af (Herweijer en Lunsing, 2016).

Regionale identiteit: politieke voorkeur waterschappen

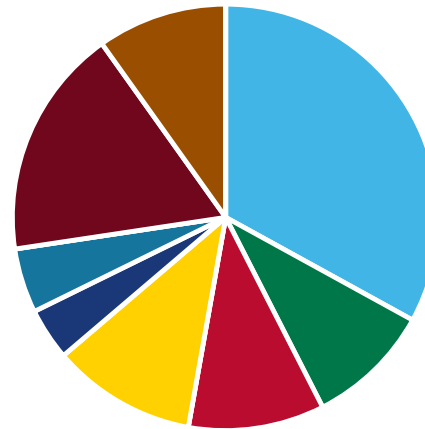
Drents Overijsselse Delta

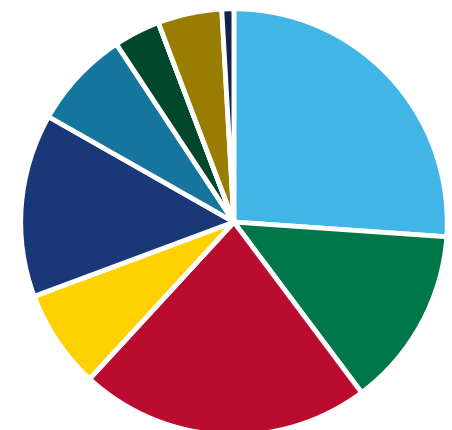
Hunze en Aa's

Noorderzijlvest

Vechtstromen

- Water Natuurlijk
- VVD
- CDA
- Gemeentebelangen Drenthe-Overijssel
- ChristenUnie
- AWP niet politiek wel deskundig
- 50PLUS
- SGP
- PvdA
- Betaalbaar Water
- Ouderenpartij

In alle vier de Drentse waterschappen is Water Natuurlijk een grote partij. Qua landelijke partijen zijn in alle waterschappen de VVD, het CDA, de ChristenUnie en het 50PLUS vertegenwoordigd. De PvdA doet alleen in Hunze en Aa's en Noorderzijlvest mee, maar heeft daar wel een aanzienlijk deel van de stemmen. De niet politieke AWP behaalt ook in alle vier de waterschappen stemmen.

Berenschot

rijksuniversiteit
groningen
campus fryslân

3

Het economisch ecosysteem

Inleiding: het economisch ecosysteem

Wat bedoelen we met het economisch ecosysteem?

Het economisch ecosysteem bestaat enerzijds uit de economische kenmerken van het gebied en anderzijds uit de belangrijkste economische actoren in de regio.

Economische kenmerken

De economische kenmerken brengen wij in beeld op basis van de *entrepreneurial ecosystems*-benadering zoals ontwikkeld door prof. Erik Stam. Deze benadering vertrekt vanuit de gedachte dat regio's voor hun economische ontwikkeling gebaat zijn bij productief ondernemerschap, in de vorm van nieuwe groeiende ondernemingen en ondernemend gedrag in bestaande organisaties. Productief ondernemerschap resulteert in waardecreatie op allerlei vlakken, zoals werkgelegenheid, groei in toegevoegde waarde of welzijn. Om dit productief ondernemerschap te laten floreren, is een effectief ecosysteem nodig, waarin verschillende elementen (actoren en factoren) samenwerken om de condities te scheppen voor ondernemerschap.

De benadering maakt onderscheid tussen randvoorwaarden die niet op korte termijn te beïnvloeden zijn en iets gemakkelijker beïnvloedbare systeemelementen. Dit zijn als het ware de knoppen waaraan kan worden gedraaid om het ecosysteem te versterken.

We zijn benieuwd naar deze variabelen in Drenthe. We brengen verschillende indicatoren in beeld. Daarvoor moeten we data op gemeenteniveau aggregeren naar regioniveau. Helaas is niet voor elke variabele gemeentelijke data voorhanden.

Berenschot

Wat we wel in beeld kunnen brengen, zijn:

- Systeemelementen: talent, nieuwe kennis en zakelijke dienstverlening
- Randvoorwaarden: formele instituties, ondernemerschapscultuur, fysieke infrastructuur en vraag

In de bijlage hebben we een overzicht opgenomen met voor elk van deze variabelen een beschrijving en de bijbehorende indicatoren en databron.

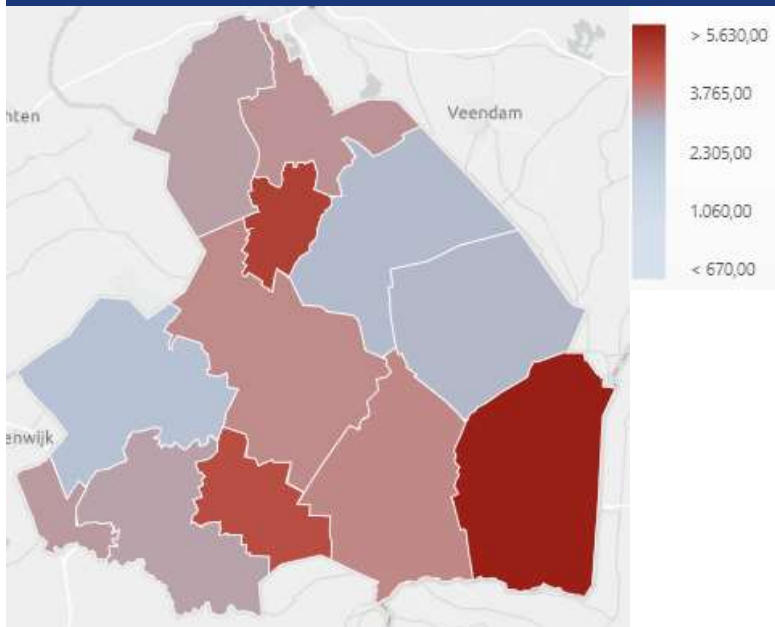
We vullen deze data aan met data over de sectorstructuur. Door *sectoren* in kaart te brengen, ontstaan meer mogelijkheden om te differentiëren tussen regio's.

Economische actoren

In de regio werken naast overheden ook bedrijven en kennisinstellingen, individueel en samen (bijvoorbeeld in triple helix samenwerkingen), aan maatschappelijke opgaven, waaronder de groei van de bedrijvigheid. Een aantal van deze spelers zullen wij in fase 2 bevragen over het functioneren van het BRE Drenthe.

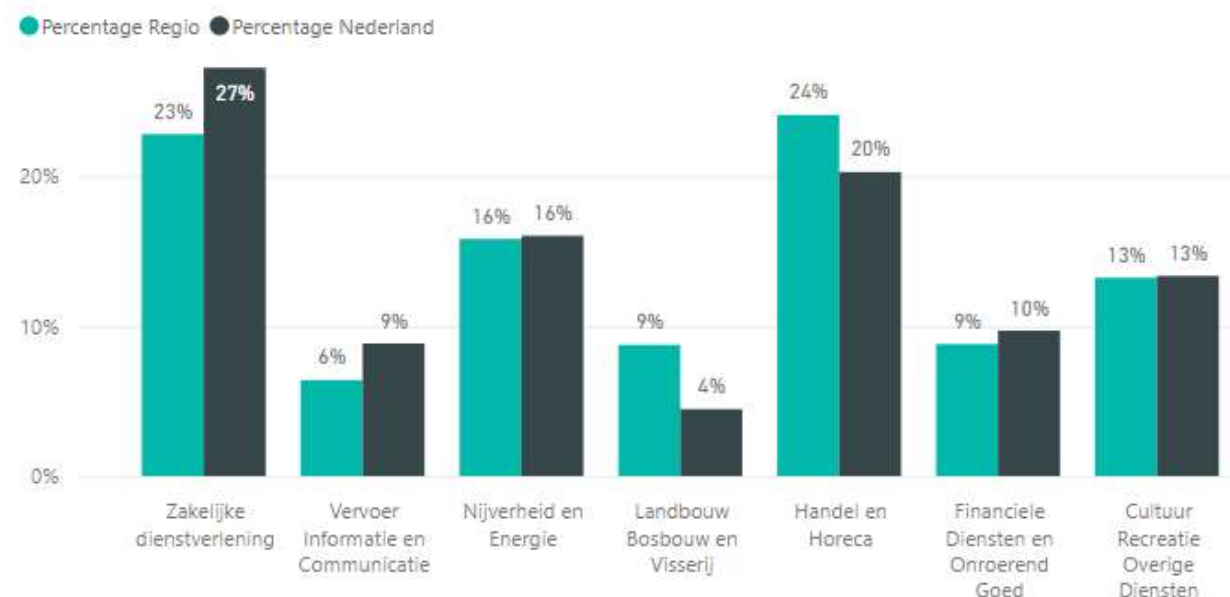
Sector structuur

Spreiding bedrijfsvestigingen (2020)

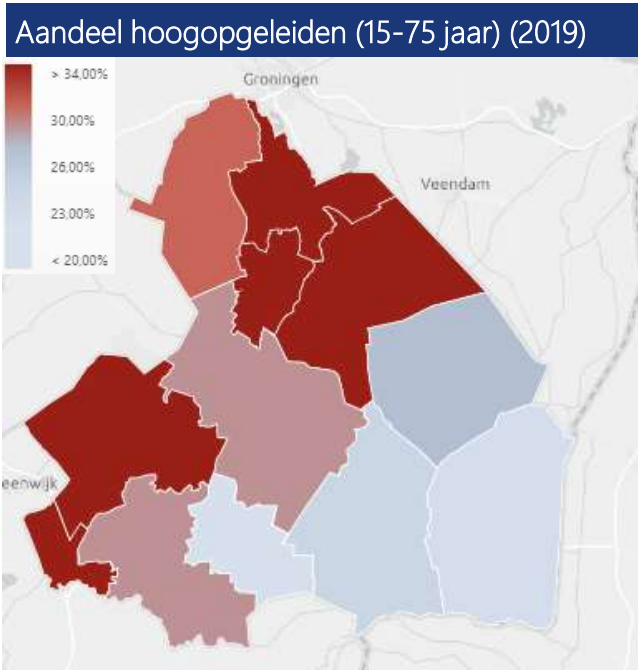
Het aantal bedrijfsvestigingen is relatief laag in Drenthe, met 2% van het totaal aantal bedrijfsvestigingen in Nederland. De gemeenten Emmen, Assen en Hoogeveen hebben nog de meeste vestigingen.

Sector structuur (2020)

De sectorstructuur van Drenthe wijkt op een aantal punten af van de gemiddelde sectorstructuur in Nederland. Zo heeft Drenthe meer bedrijfsvestigingen in handel en horeca en in de landbouw, bosbouw en visserij. Dat laatste hangt samen met het bodemgebruik (veel agrarische grond). Het aantal bedrijfsvestigingen in de zakelijke dienstverlening en in vervoer, informatie en communicatie is kleiner dan gemiddeld in Nederland.

Ecosysteem voor ondernemerschap – systeemkenmerk *Talent*

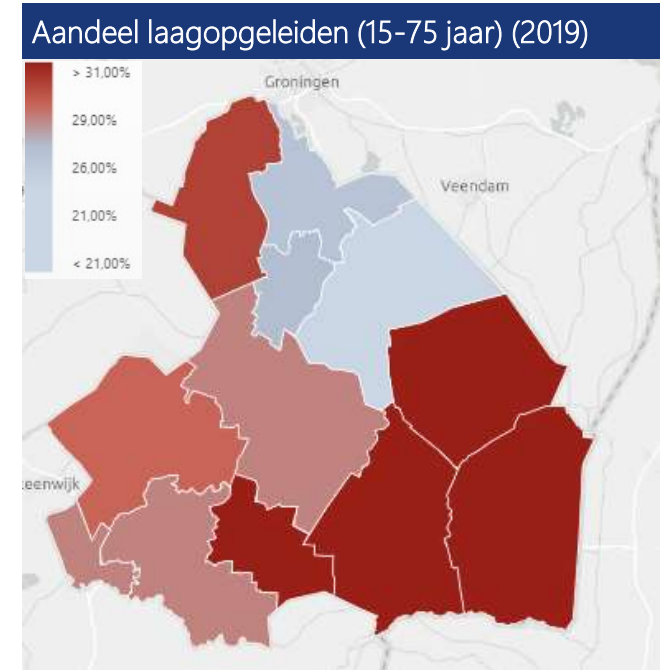

Hoog: hbo of wo.

De verschillen binnen de regio zijn groot als het gaat om het opleidingsniveau.

Kijkend naar het aandeel hoogopgeleiden zien we dat Zuidoost Drenthe relatief weinig hoogopgeleiden heeft onder de bevolkingsgroep van 15 tot 75 jarigen. Zo ligt het aandeel in Hoogeveen, Coevorden, Emmen en Borger-Odoorn op respectievelijk 20%, 23%, 21% en 26%. Dit aandeel ligt aanzienlijk hoger in bijvoorbeeld Meppel (36%), Westerveld (36%), Assen (34%), Tynaarlo (38%) en Aa en Hunze (37%). Het landelijk gemiddelde ligt op 29%.

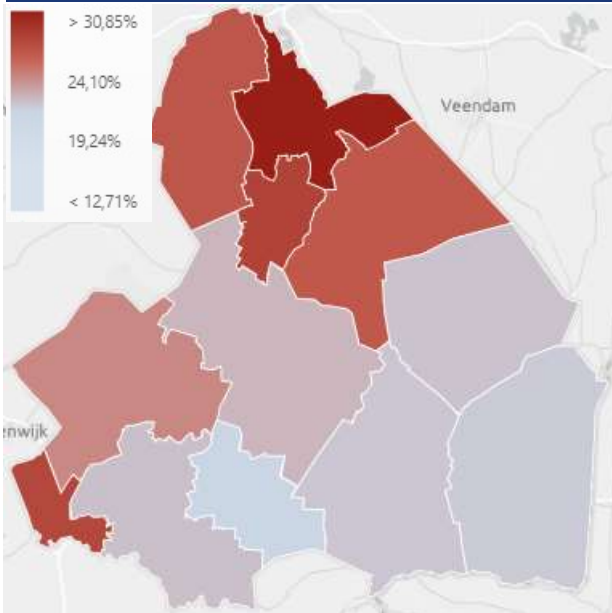
Bij het aandeel laagopgeleiden zien we – in iets mindere mate – een zelfde verdeling. Zuidoost Drenthe en Hoogeveen hebben het grootste aandeel laagopgeleiden (alle vier 31% of hoger).

Laag: basisonderwijs, het vmbo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo of de assistentenopleiding (mbo-1).

Ecosysteem voor ondernemerschap – systeemkenmerken *Zakelijke Dienstverlening en Nieuwe kennis*

Zakelijke dienstverlening (als percentage van het totaal aantal bedrijfsvestigingen) (2021)

Kaart links:

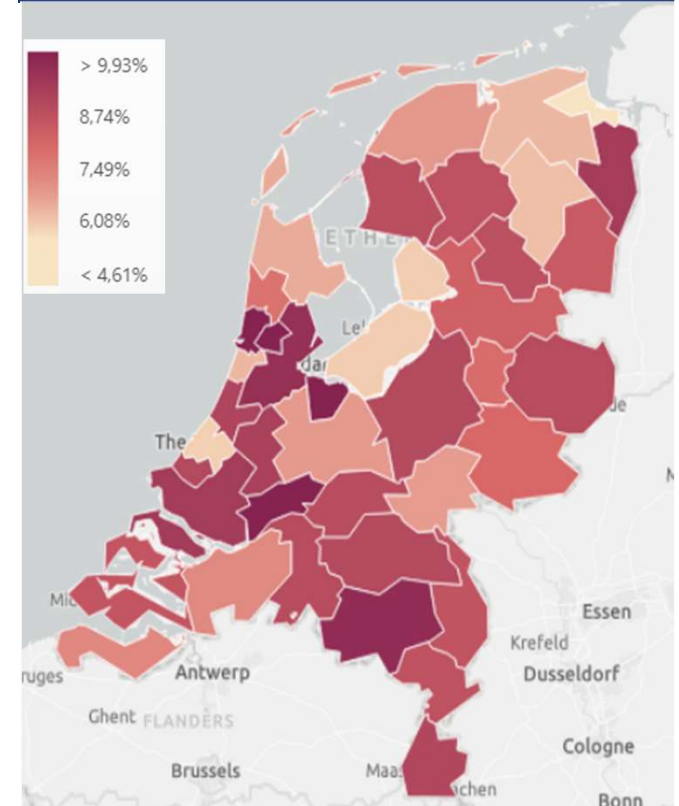
Het aandeel bedrijven in de zakelijke dienstverlening is relatief hoog in de gemeenten Tynaarlo (30,8%), Assen (27,4%) en Meppel (26,9%). Daarna volgen Aa en Hunze en Noordenveld.

Het percentage bedrijven in de zakelijke dienstverlening in Drenthe ligt lager (23,2%) dan het Nederlands gemiddelde (24,7%).

Kaart rechts:

De investeringen in R&D in vergelijking met het landelijk gemiddelde (7,8%) verschillen per Drentse COROP-regio: Zuidoost-Drenthe (8,0%) en Zuidwest-Drenthe (8,3%) investeren meer dan landelijk gemiddeld; Noord-Drenthe investeert minder (5,3%).

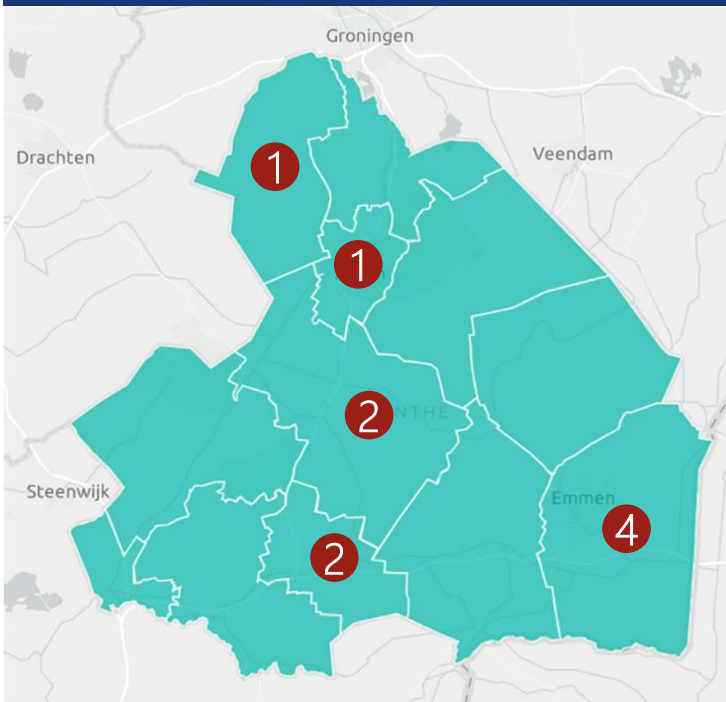
Nieuwe kennis (% investeringen in research & development) (2018)

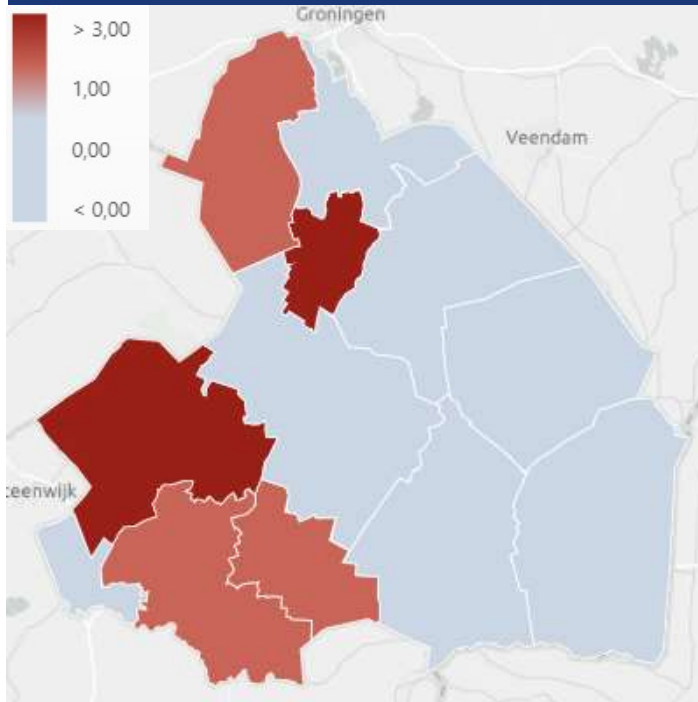
Ecosysteem voor ondernemerschap – randvoorwaarde

Formele Instituties

Gemeenten met integriteitsschendingen (2013-2019)

Aantal opgestapte wethouders (2015-2019)

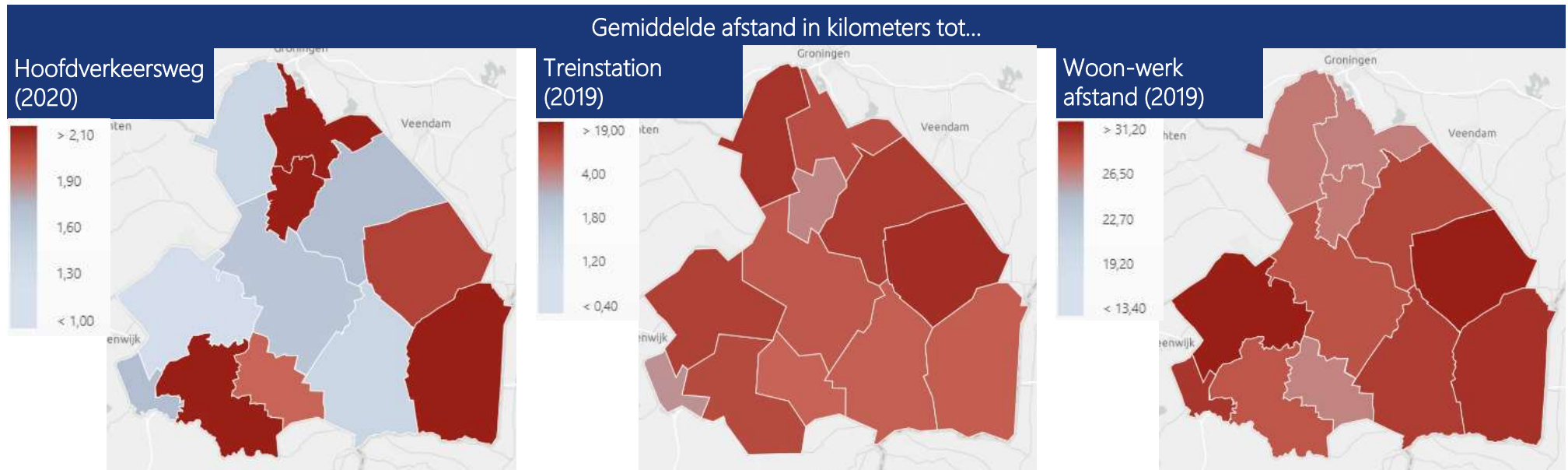
NB: Het vroegtijdig beëindigen van een ambtstermijn kan verschillende motivaties hebben. We onderscheiden de motieven politiek (bijv. een coalitiebreuk of breuk in de fractie), integriteit en persoonlijk (bijv. gezondheid of een nieuwe baan).

Een integriteitsaffaire betreft het overtreden van geldende morele waarden, normen en regels. Dit kunnen ook (per partij verschillende) interne regels zijn (zie begrippenlijst in bijlage). Tussen 2013 en 2019 waren er totaal 274 integriteitsschendingen in Nederland, waarvan 10 in de regio Drenthe (3,6%): 4 in Emmen, 2 in Hoogeveen en in Midden-Drenthe, en 1 in Assen en Noordenveld.

Tussen 2015 en 2019 zijn er verspreid over 5 gemeenten in totaal 14 wethouders opgestapt in de regio. Dit is 1,5% van het aantal opgestapte wethouders in Nederland in de periode (954). In de gemeente Assen stapten de meeste wethouders op: 8, waarvan 6 in 2019 en 2 in 2017 – allen om politieke redenen. In de gemeente Westerveld stapten 3 wethouders op – allen in 2019 om politieke redenen. In de gemeenten De Wolden, Noordenveld en Hoogeveen 1.

Ecosysteem voor ondernemerschap – randvoorwaarde

Fysieke Infrastructuur

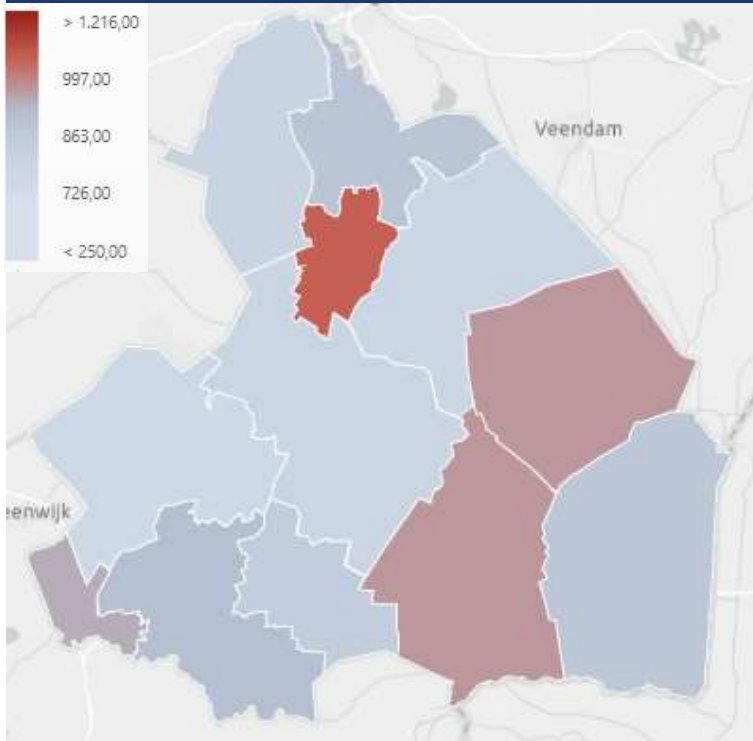
De gemiddelde afstand in de regio Drenthe tot een hoofdverkeersweg (2km) of een treinstation (8km) ligt rond het Nederlandse gemiddelde (respectievelijk 2km en 7km). Tussen de Drentse gemeenten bestaan echter wel grote verschillen. De gemiddelde afstand tot een hoofdverkeersweg is in Assen (2,5km), De Wolden (2,5) en Tynaarlo (2,4) iets hoger dan gemiddeld. De gemiddelde afstand tot een treinstation is voor inwoners van Meppel (2,9) en Assen (3,2km) klein, maar voor inwoners van Noordenveld (14,5km) en Borger-Odoorn (15,8km) groot. De gemiddelde woon-werk afstand ligt in alle Drentse gemeenten boven het Nederlands gemiddelde: het regionale gemiddelde is 28km, tegenover een landelijk gemiddelde van 23km.

Naast wegen en spoor vormt het water een belangrijke economische infrastructuur voor de scheepvaart in Drenthe.

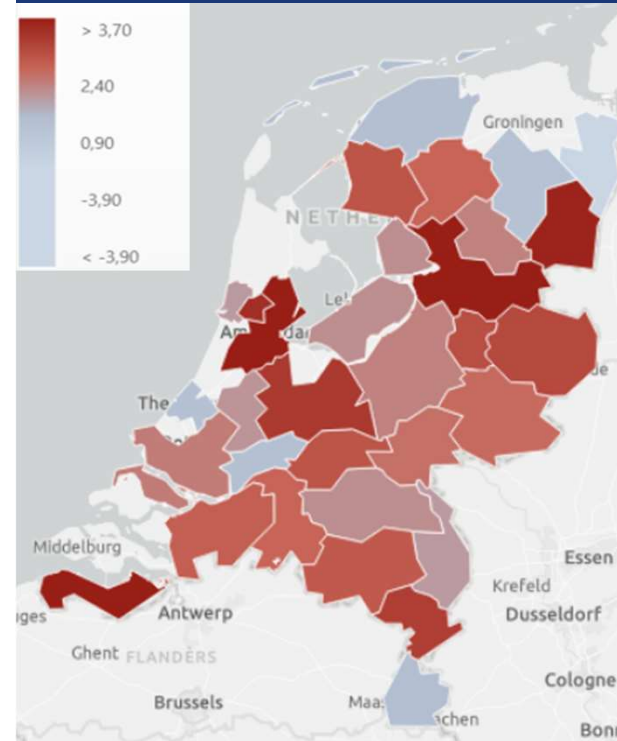
Ecosysteem voor ondernemerschap – randvoorwaarden

Ondernemerscultuur en Vraag

Aantal bedrijfsoprichtingen per 1000 vestigingen (2019)

Groei Bruto Regionaal Product (2018)

In Drenthe worden iets minder (811) bedrijven opgericht dan gemiddeld in Nederland (908) per 1000 vestigingen. De meeste bedrijven worden opgericht in de gemeente Assen (1010), Coevorden (922) en Borger-Odoorn (921). In alle andere Drentse gemeenten is het aantal opgerichte bedrijven lager dan het landelijke gemiddelde.

De groei van het Bruto Regionaal Product (BRP) is in de COROP-regio Zuidoost-Drenthe een stuk hoger dan het Nederlandse gemiddelde, in Zuidwest-Drenthe rond het Nederlands gemiddelde en in Noord-Drenthe onder het Nederlands gemiddelde.

Economische actoren

Welke economische actoren zitten er in het online (website en Twitter) netwerk van gemeenten, waterschappen in de regio Drenthe? *NB: dikgedrukt komen zowel in website- als in Twitternetwerk voor.*

	Binnen Drenthe	Buiten Drenthe
Brancheorganisaties/ platforms	Menso , MKB Fonds Drenthe, De Drentse Zaak, DrentsGoed, PD Drenthe, Vechtdal Marketing, OBD Drenthe, LTO Noord, VNO-NCW Noord, MKB Noord, Ondernemersfabriek Drenthe	LTO Glaskracht Nederland, Koninklijke Nlingenieurs, InfraTech, De Geograaf, VOKA Open Bedrijvendag, Bouwend Nederland,
Publiek-private samenwerking	TT Circuit Assen, Health Hub Roden, Growing Emmen, Drents Energieloket, NOM, Kenniscentrum Events	<i>Geen</i>
Bedrijfsterreinen	<i>Geen</i>	<i>Geen</i>
Bedrijven	Doomijn, Vitalis Markten, FC Emmen, Dubbink BV, Sensco, Timmerhuis Groep, Eetcafé de Beurs, Holthausen Group, De Toverkamer, Ziengs Schoenen,	Smartmobiletour.nl, CLM, Bosatlas, De Geo, Deltares, Enpuls BV, Kerkplein, Sweco Nederland, Gerwers BV, Royal HaskoningDHV, Fokker, Ortageo, MEP Productions, NAM BV, FrieslandCampina, Avebe Group, Roelofs Groep, Intratuin, KWS Infra, Allego Charging, NAM, Spuitedoppenkeuze.nl, Tercera-Go
Kennisinstellingen	MBO Terra, Terra, Trendbureau Drenthe , Zone College , Dr Nassau College , IVN Regio Noord, Alfa College, NHL Stenden, CS Vincent van Gogh	Democratie in Actie, IVN Nederland , WUR , RUG COELO, Astron, STOWA , Saxion, Primenius, Vechtdal College , Hanze Hogeschool

Berenschot

4

Het maatschappelijk ecosysteem

Inleiding: het maatschappelijke ecosysteem

Wat bedoelen we met het maatschappelijk ecosysteem?

Met het maatschappelijke ecosysteem bedoelen we ten eerste, het gebied dat vanuit het perspectief van inwoners doorgaat als 'de regio' en ten tweede de maatschappelijke actoren die zich inzetten voor het realiseren van maatschappelijke opgaven.

De regio vanuit inwonerperspectief

We hebben het gebied van het BRE gedefinieerd aan de hand van de dataset 'interbestuurlijke samenwerking 2020'. We definiëren de regio dus vanuit het perspectief van de overheid.

Het is de vraag in hoeverre deze bestuurlijke definitie van de regio samenvalt met de maatschappelijke definitie. Wat is 'de regio' vanuit het perspectief van inwoners? Waar wonen, werken en recreëren zij, waar maken ze gebruik van voorzieningen en waar hebben ze sociale contacten? Een analyse van het zogenaamde *daily urban* of *rural system* geeft inzicht in het maatschappelijke ecosysteem.

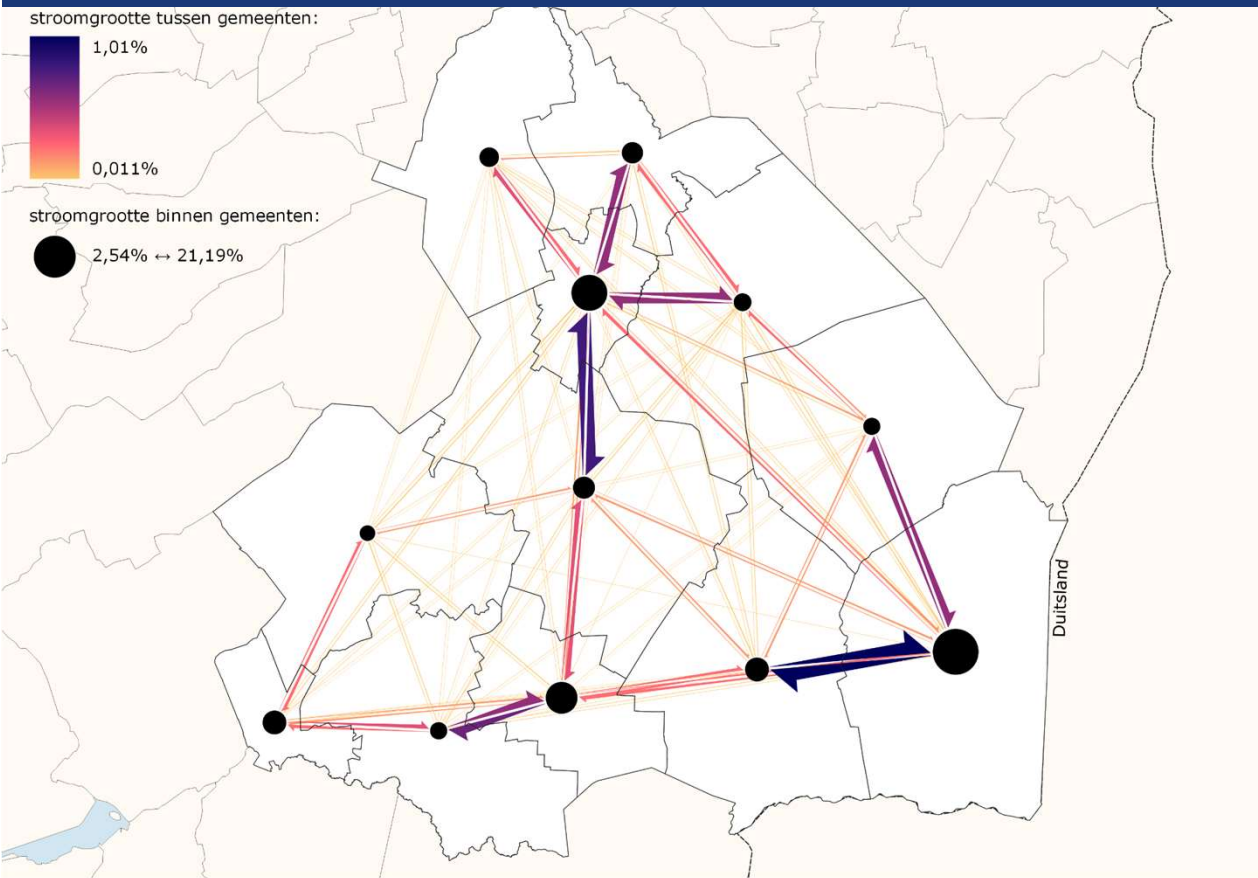
Maatschappelijke actoren

In de regio zetten inwoners en maatschappelijke actoren zich in tal van vormen (al dan niet formeel georganiseerd) in voor het realiseren van maatschappelijke opgaven. Een aantal van deze actoren zullen wij in fase 2 bevragen over het functioneren van het BRE Drenthe.

Maatschappelijk ecosysteem: *bewegingen van inwoners*

Mobiliteitsstromen tussen gemeenten als percentage van alle mobiliteit binnen de regio Drenthe

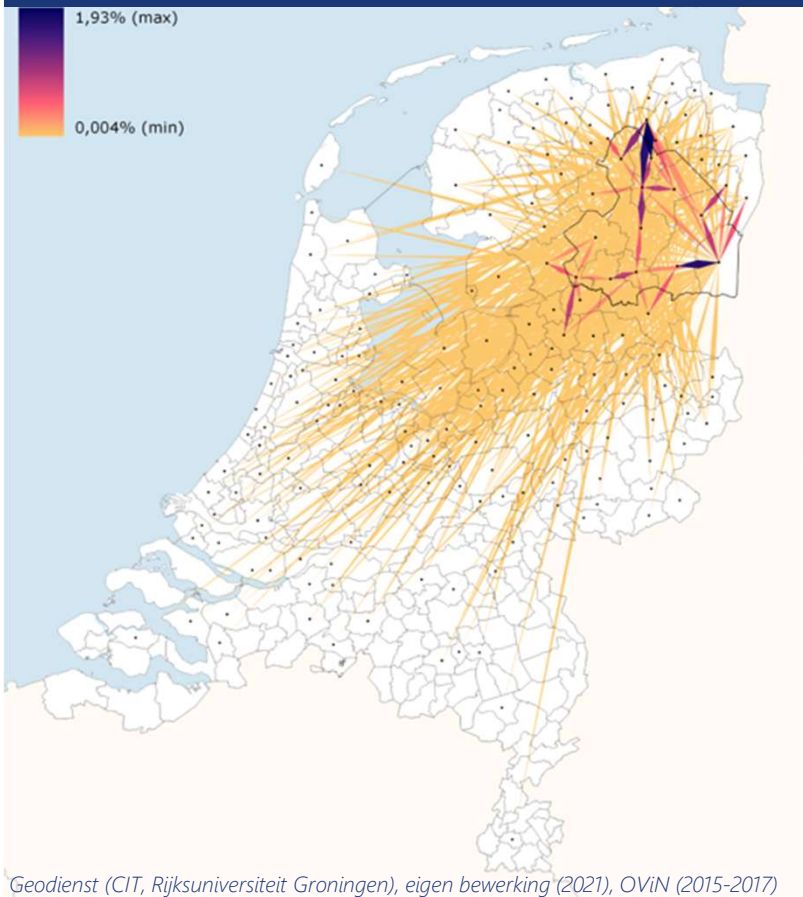
Geodienst (CIT, Rijksuniversiteit Groningen),
eigen bewerking (2021), OViN (2015-2017)

In de afbeelding links worden de verplaatsingen van inwoners binnen de regio Drenthe weergegeven. De gekleurde strepen staan voor de grootte van de verkeersstroom tussen gemeenten (hoe donkerder hoe groter de stroom). De zwarte stip staat voor de stroomgrootte binnen de gemeente (des te groter des te groter is de stroom). Uit het overzicht komen de volgende trends naar voren:

- Van het totaal aantal verplaatsingen binnen de regio vindt **82% binnen een gemeente** (intragemeentelijk) en **18% tussen twee gemeenten** (intergemeentelijk) plaats. Inwoners van de regio bewegen zich dus overwegend binnen de grenzen van hun woongemeente.
- **Assen** is een duidelijke hub binnen de regio: vanuit alle gemeenten vinden bewegingen van en naar Assen plaats.
- In **Emmen** vallen het hoge aantal intergemeentelijke verplaatsingen (grote zwarte stip) en de grote verkeersstroom van en naar Coevorden (donkere pijl) op. Een mogelijke verklaring is het hoge aantal inwoners van Emmen (22% van alle Drenten).
- De verplaatsingen van en naar **Meppel** zijn – gezien dit een van de Drentse steden is – relatief laag.

Verplaatsingen van inwoners buiten de regio

Interne en externe mobiliteitsstromen als percentage van alle mobiliteit van, naar of binnen de regio Drenthe

Berenschot

In de afbeelding links staan alle verplaatsingen van inwoners binnen en buiten de regio. Hoe paarser de kleur, des te meer verplaatsingen er plaatsvinden. Uit dit overzicht komt het volgende beeld naar voren:

- **84%** van alle bewegingen van en naar Drenthe **blijft binnen de provincie**. Daarvan vind het merendeel plaats *binnen* een gemeente plaats (zie vorige pagina).
- Als we de intragemeentelijke verplaatsingen buiten beschouwing laten (en dus alleen kijken naar de verplaatsingen tussen gemeenten), zien we dat **48%** binnen de regio blijft. Iets meer dan de helft van alle verplaatsingen is dus regiogrens overschrijdend.
- We zien een driedeling in de provincie: In **Zuidwest-Drenthe** is er een sterke mobiliteitsstroom van en naar Zwolle, in **Noord-Drenthe** is er een sterke stroom van en naar Groningen, in **Zuidoost-Drenthe** is er een sterke stroom binnen de regio tussen Emmen en Coevorden en tussen Emmen en Borger-Odoorn.
- De drie grootste provincie-overschrijdende stromen gaan allemaal van en naar **Groningen**: vanuit **Tynaarlo**, **Assen** en **Noordenveld**. Daarnaast zijn kennen ook **Borger-Odoorn** en **Stadskanaal** en **Meppel** en **Zwolle**.

Maatschappelijke actoren

Welke regionale maatschappelijke actoren zitten er in het online (website en Twitter) netwerk van gemeenten en waterschappen in de regio Drenthe? *NB: dikgedrukt komen zowel in website- als in Twitternetwerk voor*

Regionaal	
Media	Dagblad van het Noorden, RTV Drenthe, Meppeler Courant, ROEG TV, Gemeente nieuws Drenthe, De Stentor Vechtdal, Krant van Midden Drenthe, Wolder Courant, Van Oost media, Asser Courant
Natuur & recreatie	Bargerveen-Schoonebeek, Drents Landschap , Hondsrug Drenthe , Nationaal Park Drents-Friese Wold, Nationaal Park Dwingelderveld , Ruimte voor de Vecht, Natuurpark Moor, Vitale vakantieparken Drenthe, Natuurgebied de Onlanden, Landschapsbeheer Drenthe, Oer Drenthe, Nationaal Park Drentsche Aa
Openbaar vervoer	Reisviahub.nl, Vrijwilligers Vervoer, Publiek Vervoer Groningen-Drenthe, Qbuzz , OV Bureau,
Wonen	BOKD, Woonconcept, Woonservice, Thuis Kompas, Woonborg, Actium Wonen, Wonen in Drenthe, Domesta, Lefier Wonen
Nutsbedrijven	WMD , Area Reiniging , Area Afval, Vitens
Duurzaamheid	Drenthe in Transitie, EC Duurzaam Assen, Drentse Energieorganisatie, Drents, Noordelijke Innovatieclub Circulaire Economie
Sociaal domein	Spoed voor Jeugd Drenthe, Icare JGZ, CJG De Wolden-Hoogeveen, Reestmond, Wezijn MW, Voedselbank Zuidwest Drenthe, Mee Drenthe, Zorgbelang Drenthe, Cosis, WSP Drenthe
Verenigingen / maatschappelijke initiatieven	Meldpunt discriminatie Drenthe, Buurtgezinnen, Dierenambulance Emmen-Coevorden, Drenten voor Elkaar, Treant Zorg,
Sport, kunst en cultuur	Hunebedcentrum, Sport Drenthe , Sportclub Drenthe, Bibliotheken Drenthe, Drents Museum , Vanslag, Stad & Esch, Koloniën van Weldadigheid, Herbestemming Noord, Drents Archief , CKC Drenthe, Provinciale Monumenten Drenthe, Noorder Basis, Stichting CAMRAS, De Nieuwe Kolk, Atlas Emmen, De Tamboer, Ronde van Drenthe, Meer Muziek in de Klas, Stichting Kunst en Cultuur, CH De Wolden, Stichting het Pauperparadijs, ICO Centrum voor Kunst & Cultuur, Jeugd Tour Assen

Berenschot

rijksuniversiteit
groningen
campus fryslân

5

Verbindingen tussen de ecosystemen

Inleiding: verbindingen tussen de ecosystemen

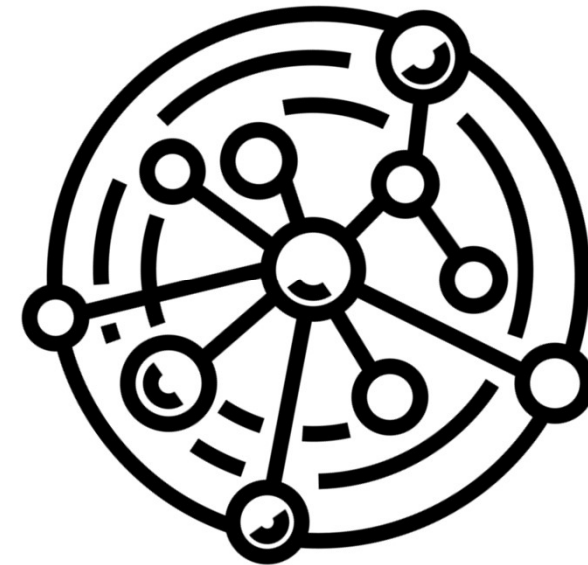
Hoe werken actoren uit het bestuurlijke, economische en maatschappelijke ecosysteem samen aan publieke waarde?

Publieke waardecreatie is niet een exclusief domein van de overheid. In een regio werken de bestuurlijke, economische en maatschappelijke actoren individueel en samen aan de aanpak van maatschappelijke opgaven.

In het onderzoek gaan we op zoek naar het verbindend vermogen van de overheden in het BRE met de maatschappelijke en economische actoren in de regio. Als onderdeel van deze 'foto' brengen we de feitelijke verbindingen in kaart:

1. We belichten de samenwerkingsverbanden waaraan naast overheden ook andere partijen deelnemen.
2. We onderzoeken de online verbindingen tussen overheden en kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en inwoners.

Dit laatste hebben we gedaan door middel van een analyse van de websites en Twitter-accounts van de 12 gemeenten en vier waterschappen. De websites zijn *gescraped* en middels een zogenaamde hyperlink analyse onderzocht op links naar andere websites. De websites waar de gemeenten en waterschappen naar verwijzen zijn gecodeerd naar type organisatie. Ook is er een *scrape* gedaan op de Twitter-accounts van de 12 gemeenten en de vier waterschappen uit het BRE. Hierbij is gekeken wie er door de gemeenten en waterschappen is *getagd* (d.w.z. vermeld in een bericht via een link).

Verbindingen tussen de ecosystemen – Hyperlink analyse

Hyperlink netwerk van Drentse gemeenten, provincie en waterschappen

Leeswijzer

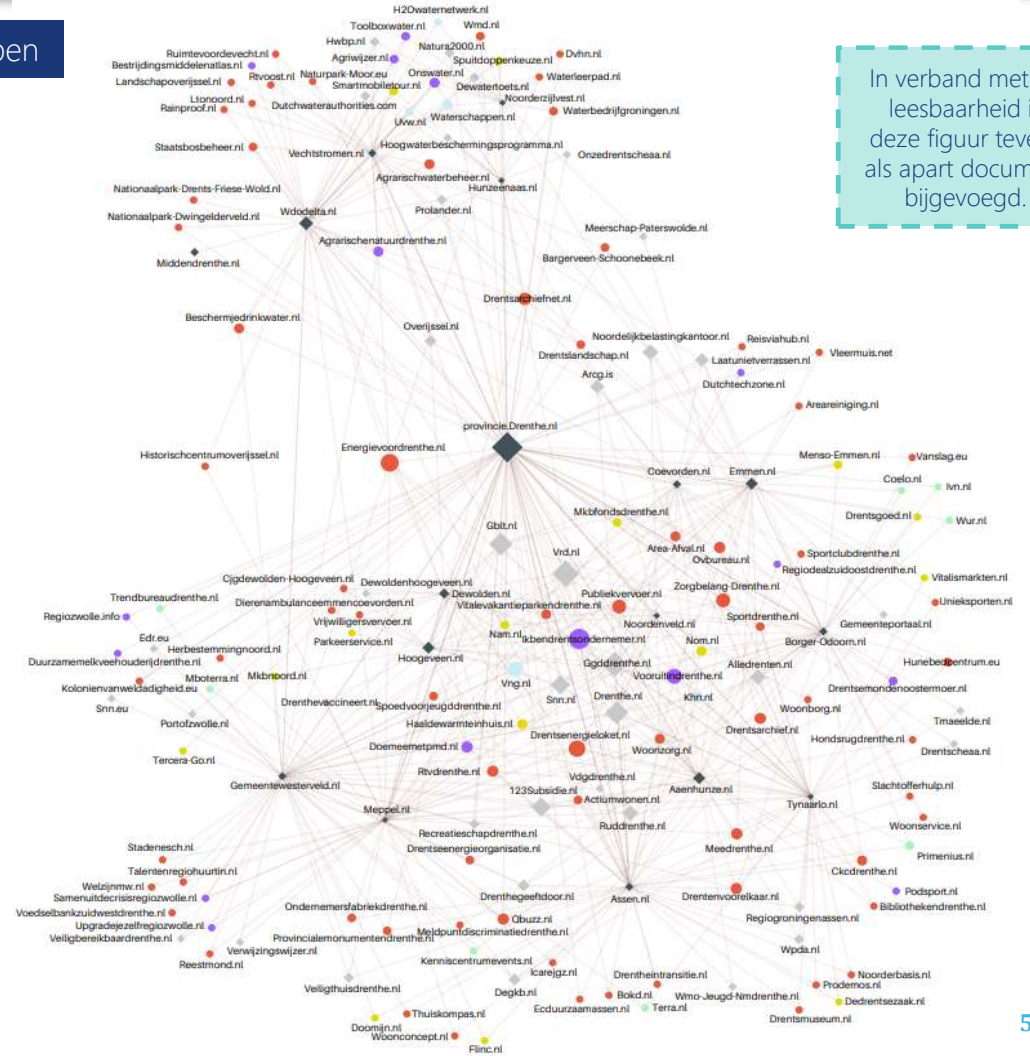
Gemeenten/provincie/waterschappen en organisaties zijn online verbonden in een netwerk. Deze figuur visualiseert de verwijzingen op websites van gemeenten en waterschappen naar websites van andere organisaties.

1 14

Grootte = aantal inkomende verwijzingen

Type:

- Publiek-private samenwerking
- Kennisinstelling
- Maatschappelijk
- Bedrijfsleven
- Koepelorganisatie
- Overheid (overig)
- Gemeenten/provincie/waterschappen

In verband met de leesbaarheid is deze figuur tevens als apart document bijgevoegd.

NB: Deze hyperlink analyse geeft mogelijk een licht vertekend beeld, omdat organisaties met een publieksfunctie zich logischerwijs meer extern profileren dan organisaties zonder publieksfunctie.

Verbindingen tussen de ecosystemen – Hyperlink analyse

De kaart geeft het online netwerk van de gemeenten in de regio Drenthe, de provincie Drenthe en de Drentse waterschappen weer. De grootte van de iconen is afhankelijk van het aantal gemeenten, waterschappen of de provincie waardoor deze organisatie is genoemd. Een groot icoon betekent dus dat veel gemeenten/waterschappen/provincie naar deze organisatie verwijzen; bij een klein icoon zijn dit er slechts enkelen.

- In totaal zijn er **170 actoren** aanwezig in het netwerk.
- Het valt op dat de **vorm** van het netwerk niet rond is, maar verdeeld is over twee duidelijke clusters: bovenin een cluster rondom de waterschappen en onderin een cluster rondom de gemeenten.
- De **provincie Drenthe** vormt het duidelijke **schakelpunt** tussen de waterschappen en de gemeenten, wat te zien is aan de centrale positie in het netwerk.
- In het gemeentelijke cluster (onder) wordt het **centrum** gevormd door regionale samenwerkingsverbanden (zoals GGD Drenthe en SNN), publiek-private samenwerkingsverbanden (ikbendrentsondernemer.nl en vooruitindrenthe.nl) en het Drents energieloket.
- Gemeenten waarnaar vaker door de andere gemeenten, provincie en/of waterschappen wordt verwezen zijn Emmen, Hoogeveen en Aa en Hunze.
- Gemeenten die geografisch gezien dicht bij elkaar liggen in de regio, liggen ook dicht bij elkaar in het netwerk.
- De clusters in het hyperlink netwerk komen sterk overeen met gemeenten die elkaar weten te vinden in formele en informele samenwerkingsverbanden. Dit zien we bijvoorbeeld bij de gemeenten De Wolden en Hoogeveen, de gemeenten Emmen en Coevorden, en de gemeenten Assen, Tynaarlo en Aa en Hunze.
- Opvallend is dat de **VDG** in het online netwerk geen centrale rol heeft: er wordt relatief weinig naar verwezen.

Verbindingen tussen de ecosystemen – Twitter

Twitter netwerk van gemeenten, provincie en waterschappen in Drenthe

Leeswijzer

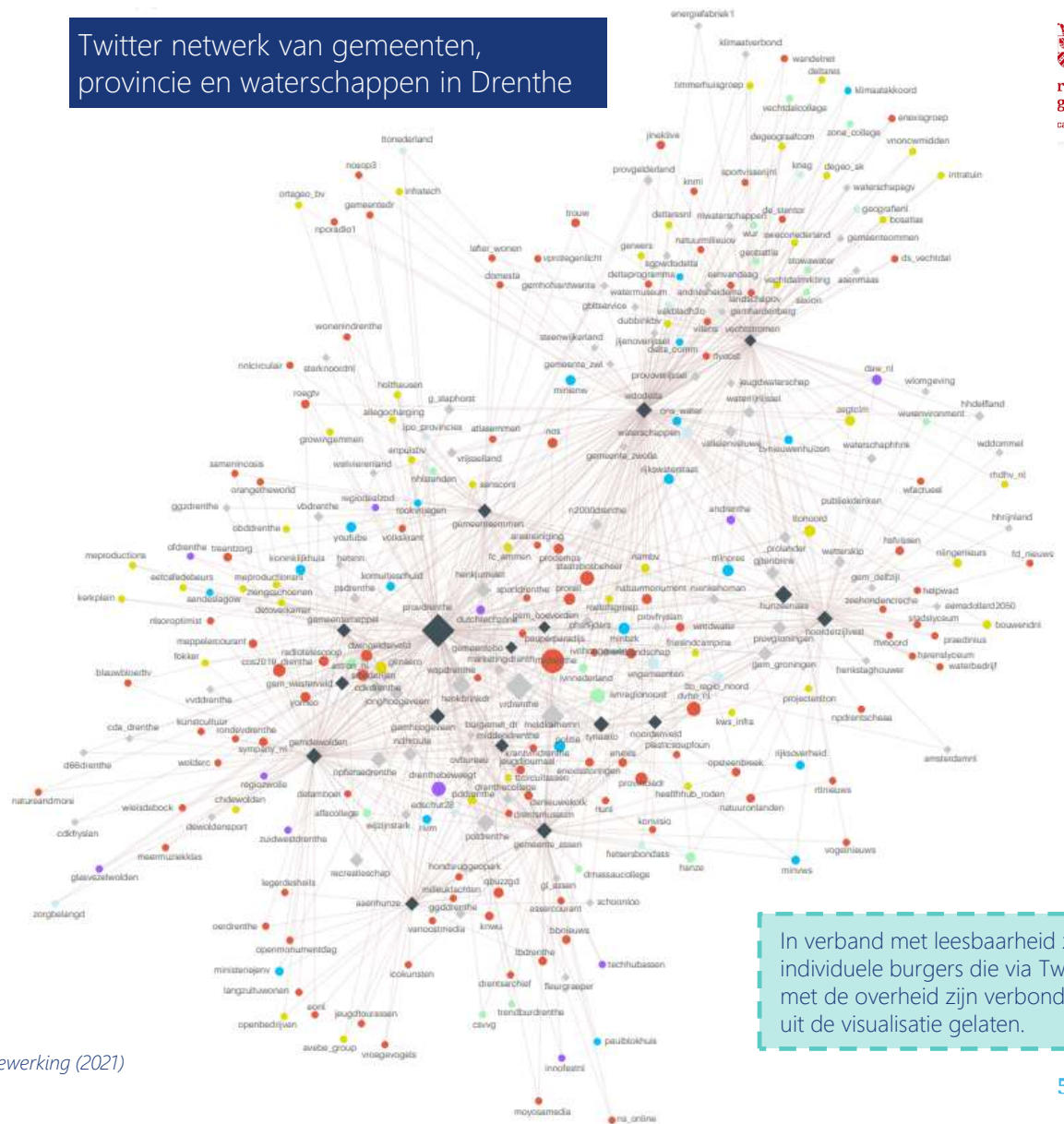
Gemeenten, waterschappen, provincie en andere organisaties zijn op sociale media (Twitter) verbonden in een netwerk. In deze figuur is het Twitternetwerk van de provincie, gemeenten en waterschappen in Drenthe weergegeven. Twitter accounts zijn onderling verbonden wanneer zij door een Twitteraccount van de provincie, een gemeente of waterschap zijn genoemd.

1 15

Grootte
= aantal binnenkomende
vermeldingen

Accounttype:

- Publiek-private samenwerking
- Kennisinstelling
- Maatschappelijk
- Bedrijfsleven
- Rijksoverheid
- Koepelorganisatie
- ◆ Overheid (overig)
- ◆ Gemeenten/provincie/waterschappen

NB: Deze Twitter analyse geeft mogelijk een licht vertekend beeld, omdat organisaties met een publieksfunctie zich logischerwijs meer extern profileren dan organisaties zonder publieksfunctie.

In verband met leesbaarheid zijn individuele burgers die via Twitter met de overheid zijn verbonden uit de visualisatie gelaten.

Verbindingen tussen de ecosystemen – Twitter

Anders dan het hyperlink-netwerk, ziet het Twitter-netwerk van de Drentse overheden specifiek op publieke communicatie (klantcontact, aankondigingen, e.d.). Het Twitter-netwerk zegt dus minder over de institutionele verbondenheid van partijen dan het hyperlink netwerk.

Uit de netwerkanalyse van Twitter-interacties komen de volgende hoofdlijnen voor Drenthe naar voren:

- In totaal zijn er 293 actoren aanwezig in het Twitternetwerk. Dat zijn er fors meer dan in het hyperlinknetwerk.
- We zien een duidelijke verdeling tussen de gemeenten en provincie Drenthe (linksonder) en de waterschappen (rechtsboven en rechts-midden).
- De waterschappen vallen uiteen in twee clusters: rechtsboven Drents Overijsselse Delta en Vechtstromen en rechts-midden Hunze en Aa's en Noorderzijvest.
- In tegenstelling tot het hyperlinknetwerk is de provincie op Twitter niet de verbindende schakel tussen gemeenten en waterschappen, maar maakt zij deel uit van het cluster van gemeenten.
- Net als bij de hyperlinkanalyse wordt de provincie Drenthe op Twitter het vaakst genoemd door de Drentse gemeenten en waterschappen.
- Opvallend is dat – in lijn met de hyperlinkanalyse – de VDG een kleine rol speelt in het netwerk: het Twitteraccount van de VDG wordt niet genoemd door gemeenten, waterschappen en de provincie.

Berenschot

rijksuniversiteit
groningen

campus fryslân

6

Publieke waarde

Inleiding: het perspectief van Publieke Waarde

Wat bedoelen we met publieke waarde?

In het BRE werken overheden met elkaar en met anderen (zoals kennisinstellingen, ondernemers en maatschappelijke organisaties) samen om maatschappelijke opgaven te realiseren. In toenemende mate maakt de Nederlandse overheid, zowel op het niveau van het Rijk als van provincies en gemeenten, gebruik van het publieke waarde perspectief om zicht te krijgen op de kwaliteit van het (lokaal) bestuur.

Publieke waarde gaat over de korte en lange termijneffecten van het handelen door (samenwerkende) overheidsorganisaties. Of die effecten **van waarde** zijn, bepaalt **het publiek**: individuele burgers die handelen vanuit hun eigen overtuiging over wat goed en rechtvaardig is en die in maatschappelijke processen collectief besluiten (middels volksvertegenwoordiging, maar ook door zich te verenigen in maatschappelijke organisaties of burgerinitiatieven) welke publieke waarde de overheid moet nastreven – en of ze dat goed doet.

Om de publieke waardecreatie tussen gebieden (landen, regio's) te vergelijken, is lange tijd primair gekeken naar **economische welvaart**. De groei van het BBP (of BRP) werd gezien als een belangrijke (de belangrijkste?) indicator voor gerealiseerde publieke waarde.

Het afgelopen decennium heeft zowel binnen de wetenschap als bij beleidsmakers een verschuiving plaatsgevonden: we vinden nu dat publieke waardecreatie gaat over het verbeteren van zowel onze economische welvaart als ons **welzijn** (het geheel van waarden). Maar het is lastig om deze waarden uniform te identificeren en te meten.

Berenschot

Op basis van internationaal wetenschappelijk onderzoek hebben zowel PBL/CBS als Rabobank/Universiteit Utrecht een monitor brede welvaart uitgebracht gericht op regio's. In deze monitor hebben economische welvaart en verschillende aspecten die van invloed zijn op ons welzijn (zoals gezondheid, milieu en veiligheid) een plek.

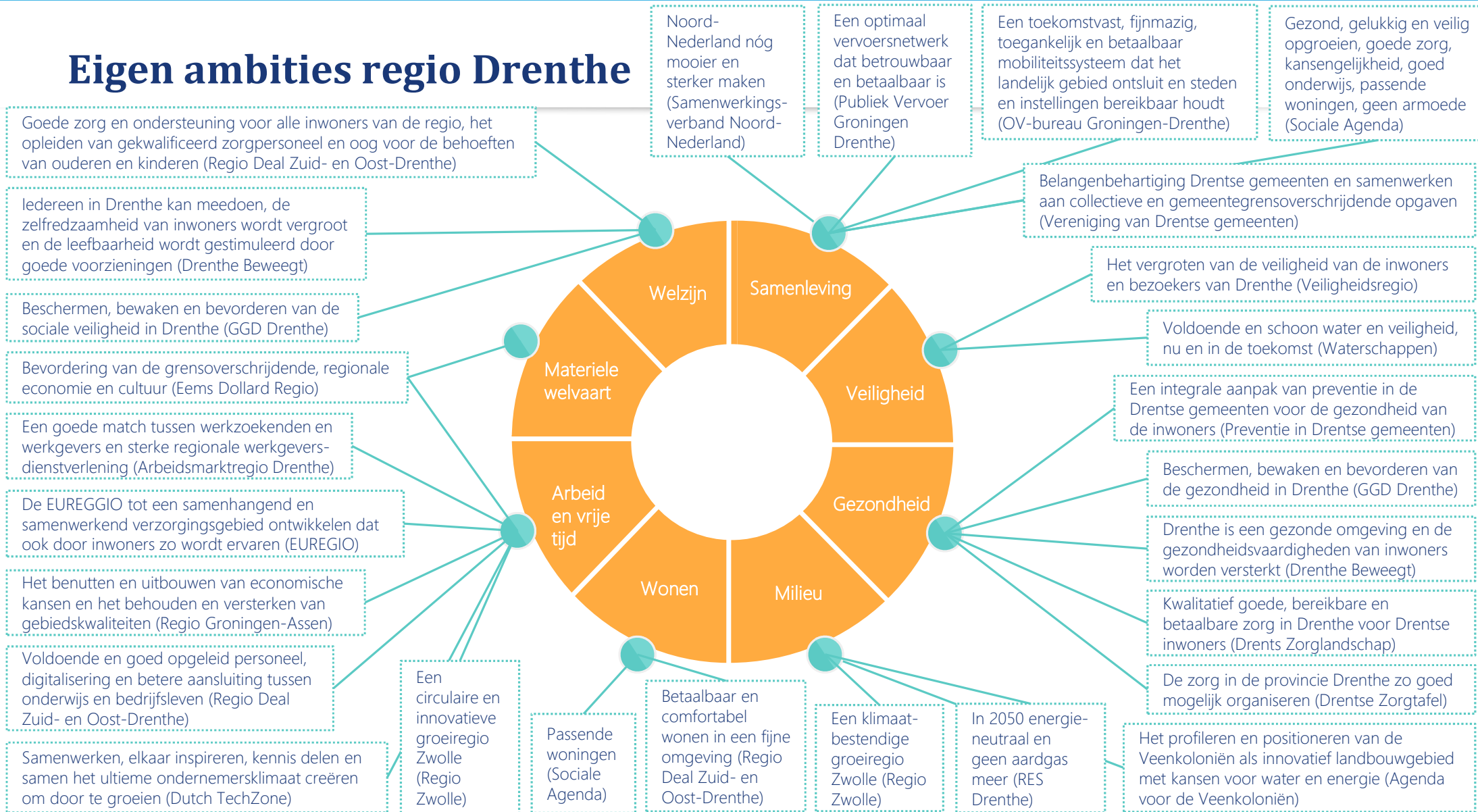
Hoe meten wij publieke waarde?

In het BRE-onderzoek brengen we de publieke waardecreatie in de regio op twee manieren in kaart:

1. We zetten de eigen ambities en doelstellingen van de regio op een rij. Dit doen we d.m.v. documentstudie. Wanneer mogelijk (bijv. omdat er een evaluatie is uitgevoerd), zetten we deze af tegen de behaalde resultaten. Als het goed is, reflecteren deze ambities en doelstellingen immers de wens van het publiek.
2. We kijken hoe de regio scoort op de verschillende onderdelen van de regionale brede welvaartmonitor van CBS. We zetten op een rij hoe Drenthe over de jaren heen scoort op de diverse indicatoren ten opzichte van andere regio's. Daarnaast kijken we hoe Drenthe scoort op de regionale brede welvaart index van RaboResearch en de Universiteit Utrecht, in een vergelijking over tijd (2013 en 2019) en t.o.v. andere regio's. Op deze manier kunnen we de deelnemende regio's aan het onderzoek straks eerlijk met elkaar vergelijken.

"We want policies that reflect our values, but nobody says what those values are"
(Stiglitz, gequoot in Tomaney 2017)

Eigen ambities regio Drenthe

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling regionale brede welvaart: arbeid en vrije tijd

Arbeid en Vrije tijd: schaalniveau provincie

Jaar	Bruto arbeidsparticipatie				Netto arbeidsparticipatie				Hoogopgeleide bevolking				Tevredenheid met reistijd van en naar het werk		Werkloosheid			
	2005	2010	2015	2019	2005	2010	2015	2019	2005	2010	2015	2019	2015	2019	2005	2010	2015	2019
Rank (uit 12)	9	10	10	10	10	10	9	10	9	11	9	9	6	2	10	7	8	2

Arbeid en Vrije tijd: schaalniveau corop

Jaar	Bruto arbeidsparticipatie				Netto arbeidsparticipatie				Hoogopgeleide bevolking				Tevredenheid met reistijd van en naar het werk		Werkloosheid			
	2005	2010	2015	2019	2005	2010	2015	2019	2005	2010	2015	2019	2015	2019	2005	2010	2015	2019
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	25	26	24	32	28	25	23	29	5	13	10	11	23	6	27	18	22	2
Zuidoost-Drenthe (rank / uit 40)	36	36	36	36	37	36	37	37	40	39	37	37	9	9	40	35	33	24
Zuidwest-Drenthe (rank / uit 40)	32	31	27	24	31	30	27	21	33	34	31	27	6	8	27	24	22	1

Op het schaalniveau van de provincie scoort Drenthe wisselend op het thema 'arbeid en vrije tijd'. Er is sprake van een dalende trend als het gaat om werkloosheid ten opzichte van de andere provincies en inwoners zijn relatief tevreden over de reistijd van en naar het werk. Op de overige drie indicatoren zien we een ander beeld. Zowel op de indicator opleidingsniveau en indicatoren bruto en netto arbeidsparticipatie scoort Drenthe blijvend lager.

Kijken we op COROP-niveau, dan zien we een zelfde beeld terugkomen als op provincieniveau. De drie Drentse corop-regio's doen het ten opzichte van de andere corop-regio's bovengemiddeld goed op de indicator tevredenheid met reistijd. Wat betreft werkloosheid doen Noord- en Zuidwest-Drenthe het fors beter dan Zuidoost-Drenthe, al zien we in alle drie de corop-regio's een dalende trend.

Op het gebied van (bruto en netto) arbeidsparticipatie scoren de drie regio's alle drie onder gemiddeld; Zuidwest-Drenthe doet het wel aanzienlijk beter dan de andere twee Drentse coropregio's. Wat betreft het opleidingsniveau scoort Noord-Drenthe hoger dan Zuidwest-Drenthe en met name Zuidoost-Drenthe.

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling regionale brede welvaart: welzijn

Welzijn: schaalniveau provincie

	Tevredenheid met het leven		Tevredenheid met vrije tijd	
	2015	2019	2015	2019
<i>Jaar</i>				
<i>Rank (uit 12)</i>	1	3	2	1

Welzijn: schaalniveau corop

	Tevredenheid met het leven		Tevredenheid met vrije tijd	
	2015	2019	2015	2019
<i>Jaar</i>				
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	3	10	4	1
Zuidoost-Drenthe (rank / uit 40)	4	13	32	3
Zuidwest-Drenthe (rank / uit 40)	9	14	7	18

Op het schaalniveau van de **provincie** scoort Drenthe zeer hoog op het thema welzijn. Drenten zijn de meeste tevreden Nederlanders als het gaat om vrije tijd en ook zijn ze meer tevreden met het leven dan de meeste andere provincies. Desalniettemin zien we wel dat de tevredenheid met het leven relatief gezien gedaald is over de afgelopen 5 jaar.

Op **COROP-niveau** zien we dat Zuidwest-Drenthe minder scoort dan Noord-Drenthe en Zuidoost-Drenthe op welzijn. Inwoners van Zuidwest-Drenthe zijn met name minder tevreden met hun vrije tijd, dan de 'buren' in Noord en Zuidoost-Drenthe. De sterke stijging van Zuidoost-Drenthe is hier ook opvallend te noemen; daar waar deze regio in 2015 onder aan het lijstje stond, staat deze in 2019 in de top drie van corop-regio's met de meest tevreden inwoners over hun vrije tijd.

Als het gaat om tevredenheid met het leven dan zien we over de alle drie de regio's een daling die correspondeert met de daling van de provincie als geheel. Evenwel is de tevredenheid met het leven in alle drie de regio's bovengemiddeld te noemen.

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling regionale brede welvaart: materiele welvaart

Materiele welvaart: schaalniveau provincie

Jaar	Bruto binnenlands product				Mediaan besteedbaar inkomen		Mediaan vermogen van huishoudens	
	2005	2010	2015	2019	2015	2018	2015	2018
Rank (uit 12)	10	11	11	12	8	8	3	4

Materiele welvaart: schaalniveau corop

Jaar	Bruto binnenlands product				Mediaan besteedbaar inkomen		Mediaan vermogen van huishoudens	
	2005	2010	2015	2019	2015	2018	2015	2018
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	32	34	35	38	10	10	7	9
Zuidoost-Drenthe (rank / uit 40)	31	31	37	35	35	35	25	30
Zuidwest-Drenthe (rank / uit 40)	28	32	29	31	25	26	10	15

Drenthe scoort op **provinciaal niveau én COROP-niveau** relatief laag op de indicatoren bruto binnenlands product en mediaan besteedbaar inkomen. Op COROP-niveau is Noord-Drenthe een uitzondering op de indicator 'mediaan besteedbaar inkomen', met een score bij de beste 25% van alle regio's in Nederland.

Deze lijn kunnen we ook doortrekken als het gaat om het mediaan vermogen van huishoudens in Drenthe. Op provinciaal niveau scoort Drenthe hier bovengemiddeld, maar ook hier is Noord-Drenthe de enige Drentse regio met een score bij de beste 25%. Over de gehele linie scoort Zuidoost-Drenthe aanhoudend laag op het thema materiële welvaart (over tijd én over de verschillende indicatoren).

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling brede welvaart: milieu

Milieu: schaalniveau provincie

Jaar	Afstand tot openbaar groen			Broeikasgas-emissies per inwoner		Kwaliteit van zwemwater binnenwateren				Natuur- en bosgebieden				Natuurgebied per inwoner				Emissies van fijnstof naar lucht				Stikstofuitscheiding landbouw			
	2006	2010	2015	2015	2018	2005	2010	2015	2019	2000	2006	2010	2015	2000	2006	2010	2015	2005	2010	2015	2018	2000	2010	2015	2018
Rank (uit 12)	3	2	3	6	4	1	1	1	5	4	3	2	3	1	1	1	1	2	2	2	2	5	5	5	5

Milieu: schaalniveau corop

Jaar	Afstand tot openbaar groen			Broeikasgas-emissies per inwoner		Kwaliteit van zwemwater binnenwateren				Natuur- en bosgebieden				Natuurgebied per inwoner			
	2006	2010	2015	2015	2018	2005	2010	2015	2019	2000	2006	2010	2015	2000	2006	2010	2015
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	12	4	3	31	18	1	6	1	8	10	11	10	8	3	3	3	3
Zuidoost-Drenthe (rank / uit 40)	12	23	13	20	23	13	2	8	26	22	20	20	20	6	5	5	5
Zuidwest-Drenthe (rank / uit 40)	12	4	13	22	20	1	n/a	1	1	7	7	6	6	2	2	2	2

De provincie Drenthe scoort hoog op het thema milieu. De regio staat bekend om haar weidse ruimte en dat komt terug in deze indicatoren. Drenthe heeft relatief gezien het meeste natuurgebied per inwoner, een hoog percentage natuur- en bosgebieden ten opzichte van de totale oppervlakte en, een kleine afstand tot openbaar groen. Ook op de emissie-indicatoren (i.e. broeikasgasemissies per inwoner, emissies van fijnstof naar lucht en stikstofuitscheiding landbouw) scoort de provincie bovengemiddeld. De waterschappen zetten met hun beheerprogramma's vol in op klimaatbestendigheid.

Bij de COROP-regio's scoren Noord-Drenthe en Zuidwest-Drenthe over het algemeen hoger dan Zuidoost-Drenthe. Opvallend is hierbij de relatief lage score van Zuidoost-Drenthe op de indicator kwaliteit van zwemwater binnenwateren en de indicator natuur- en bosgebieden.

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling brede welvaart: samenleving

Samenleving: schaalniveau provincie

	Contact met familie, vrienden of buren		Vertrouwen in anderen		Vertrouwen in instituties		Vrijwilligerswerk	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
<i>Jaar</i>								
<i>Rank (uit 12)</i>	4	10	6	7	9	9	7	6

Samenleving: schaalniveau corop

	Contact met familie, vrienden of buren		Vertrouwen in anderen		Vertrouwen in instituties		Vrijwilligerswerk	
	2015	2019	2015	2019	2015	2019	2015	2019
<i>Jaar</i>								
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	29	14	7	21	8	14	16	14
Zuidoost-Drenthe (rank / uit 40)	4	39	30	36	38	39	25	27
Zuidwest-Drenthe (rank / uit 40)	24	18	20	18	28	28	7	7

Inwoners van de provincie Drenthe hebben volgens de statistieken relatief minder contact met familie, vrienden of buren dan inwoners van veel andere provincies. Drenthe scoort daarnaast beneden gemiddeld als het gaat om vertrouwen in anderen en vertrouwen in landelijke instituties.

Binnen de regio – op COROP-niveau – is op dit vlak een tweedeling te zien: Noord-Drenthe en Zuidwest-Drenthe scoren doorgaans gemiddeld of net boven gemiddeld, daar waar Zuidoost-Drenthe achterblijft op de indicatoren van het thema samenleving.

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling brede welvaart: wonen

Wonen: schaalniveau provincie

Jaar	Afstand tot basisschool				Afstand tot café e.d.			Afstand tot sportterrein			Tevredenheid met woning			Tevredenheid met woonomgeving		
	2006	2010	2015	2019	2010	2015	2019	2006	2010	2015	2006	2015	2018	2006	2015	2018
Rank (uit 12)	12	11	12	12	11	12	12	12	10	10	1	1	5	2	3	1

Wonen: schaalniveau corop

Jaar	Afstand tot basisschool				Afstand tot café e.d.			Afstand tot sportterrein			Tevredenheid met woning			Tevredenheid met woonomgeving		
	2006	2010	2015	2019	2010	2015	2019	2006	2010	2015	2006	2015	2018	2006	2015	2018
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	34	34	36	34	35	35	36	30	22	32	1	3	21	3	1	1
Zuidoost-Drenthe (rank / uit 40)	40	40	40	36	37	40	40	40	40	39	14	5	16	15	29	25
Zuidwest-Drenthe (rank / uit 40)	34	34	36	36	39	39	39	30	35	32	2	21	24	5	12	8

Binnen het thema wonen zien we een wisselend beeld op **provinciale schaal**. Enerzijds zijn de afstanden tot voorzieningen – zoals basisscholen, horeca en sportterreinen – relatief groot in Drenthe, anderzijds zijn inwoners van Drenthe vergeleken met de rest van Nederland meer tevreden met hun woonomgeving. Opvallend binnen dit thema is de daling op de indicator tevredenheid met woning. Deze is zichtbaar op zowel op provinciaal niveau als binnen de 3 COROP-regio's.

Op **COROP-schaal** zien we dat inwoners van Zuidoost-Drenthe tevredener zijn met hun woning vergeleken met inwoners van Noord-Drenthe en Zuidwest-Drenthe. Daar staat tegenover dat Zuidoost-Drenthe een negatieve uitschieter is op de indicator tevredenheid met woonomgeving.

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling brede welvaart: gezondheid

Gezondheid: schaalniveau provincie

	Ervaren gezondheid		Overgewicht		Personen met een of meer langdurige ziekten of aandoeningen
	2012	2016	2012	2016	
<i>Jaar</i>	2012	2016	2012	2016	2016
<i>Rank (uit 12)</i>	n/a	5	n/a	12	6

Inwoners van Drenthe scoren hun ervaren gezondheid net bovengemiddeld vergeleken met inwoners van de overige provincies. Op schaalniveau van COROP zien we tevens een stijgende lijn over alle drie de regio's, maar blijft Zuidoost-Drenthe achter bij de rest (laagste 25% ten opzichte van de beste 25% voor Noord en Zuidwest-Drenthe).

Wanneer we kijken naar indicatoren voor fysieke gezondheid dan zien we een wisselend beeld. Als het gaat om overgewicht scoort Drenthe laag ten opzichte van de overige provincies. Op COROP-schaal zien we een tweesplitsing, waarbij Noord-Drenthe beduidend hoger scoort dan Zuidoost en Zuidwest-Drenthe. Dit zelfde beeld zien we terugkomen bij de indicator personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Dit resulteert tevens in een gemiddelde score voor de provincie Drenthe op deze indicator.

Gezondheid: schaalniveau corop

	Ervaren gezondheid		Overgewicht		Personen met een of meer langdurige ziekten of aandoeningen
	2012	2016	2012	2016	
<i>Jaar</i>	2012	2016	2012	2016	2016
Noord-Drenthe (rank / uit 40)	20	9	23	18	13
Zuidoost Drenthe (rank / uit 40)	39	30	38	38	28
Zuidwest Drenthe (rank / uit 40)	31	7	31	34	30

Legenda: plek gestegen plek gedaald

Ontwikkeling brede welvaart: veiligheid

Veiligheid: schaalniveau provincie

Jaar	Geregistreerde misdrijven			Aantal ondervonden delicten			Vaak onveilig voelen in de buurt		
	2012	2015	2019	2012	2015	2019	2012	2015	2019
Rank (uit 12)	2	1	2	3	1	5	2	2	3

Geen data beschikbaar op het schaalniveau COROP.

Op het schaalniveau van de provincie scoort Drenthe relatief goed op alle indicatoren van veiligheid: inwoners voelen zich minder vaak onveilig in hun buurt dan inwoners van veel andere provincies. Ook zijn er minder geregistreerde misdrijven en ondervonden delicten dan in de meeste andere provincies.

De daling van de provincie Drenthe op de indicator aantal ondervonden delicten van plek één in 2015 naar plek vijf in 2019 is wel een opvallende.

Geografie van brede welvaart (Rabo Research)

- Het Coöperatief Convenant van RaboResearch (17 mei 2021) onderscheidt acht type regio's op basis van hun score op brede welvaart in 2013 en 2019. De scores zijn gemeten op Corop-niveau. De drie Corop-regio's binnen Drenthe zijn blauw omcirkeld.
 - De grafiek rechts laat zien dat Noord-Drenthe en Zuidwest-Drenthe een **bovengemiddelde brede welvaart** hebben in zowel 2013 als in 2019. Zuidoost-Drenthe had in 2013 een bovengemiddelde brede welvaart, maar in 2019 een beneden gemiddelde.
 - De Drentse Corop-regio's scoren alle drie onder de diagonaal, wat betekent dat zij **minder hard groeiden in brede welvaart** dan gemiddeld.
- Voor het opstellen van het Coöperatief Convenant heeft RaboResearch regionale dialogen georganiseerd over 'de agenda van de regio'. Daarin viel voor Drenthe het volgende op:
 - In de regio Drenthe wordt opvallend veel gesproken over **persoonlijke ontwikkeling** en **baanzekerheid**. Men maakt zich zorgen over of er in de toekomst wel voldoende werk is en wat de veranderende economie betekent voor het soort kennis en vaardigheden dat nodig is.
 - Ook **milieu** kwam in Drenthe vaak ter sprake, vooral rondom verduurzaming van het bedrijfsleven en de opgaven rond de energietransitie en de voedselvoorziening.
 - Inkomen en huisvesting zijn, vergeleken met andere regio's in Nederland, veel minder gespreksonderwerp in Drenthe.

Bron: <https://www.hetcooperatiefconvenant.nl/convenant#brede-welvaart>

rijksuniversiteit
groningen

campus fryslân

Berenschot

www.berenschot.nl

 /berenschot

Berenschot

rijksuniversiteit
groningen

campus fryslân

B

Bijlagen

Lijst bestudeerde documenten (I)

- **Agenda voor de Veenkoloniën**
 - Missie van de Agenda voor de Veenkoloniën (webpagina)
- **Arbeidsmarktregio Drenthe**
 - Actieplan Perspectief op Werk Drenthe
 - Drentse Factsheet banen afspraak
 - Regioplan Matchen op Werk Drenthe
- **Dutch Techzone (voorheen Vierkant voor Werk)**
 - Bedrijvenregeling Vierkant voor Werk
 - Samenwerkingsovereenkomst Vierkant voor Werk
 - Jaarplan 2021 Dutch Techzone
- **Drenthe Beweegt**
 - Voorstel Drenthe Beweegt 2021-2024
- **Drents Zorglandschap**
 - Werkagenda Drents Zorglandschap 2019-2021
 - Evaluatie Drents Zorglandschap 2019-2020
- **Drentse Zorgtafel**
 - Position Paper Drentse Zorgtafel
- **Eems Dollard Regio (EDR)**
 - Gemeenschappelijke Regeling EDR
 - Strategie No(o)rd 2020
- **EUREGIO**
 - EUREGIO 2030
 - EUREGIO Jaarverslag 2020
 - Brochure Interreg Kaderproject1
- **GGD Drenthe**
 - Jaarstukken GGD Drenthe 2020
 - Visie 2017-2020 GGD Drenthe
- **GR Publiek Vervoer Groningen-Drenthe**
 - Jaarstukken 2020
 - Meerjarenbegroting 2021-2024
 - Missie en Visie (webpagina)
 - Samenwerking (webpagina)
- **OV-Bureau Groningen Drenthe**
 - Jaarverslag en Jaarrekening 2019
 - Bijlage 1 OV bureau ontwerpbegroting 2021 – jaarstukken 2019
 - OV-bureau Groningen Drenthe (webpagina)
- **OV-Bureau Groningen Drenthe**
 - Jaarverslag en Jaarrekening 2019
 - Bijlage 1 OV bureau ontwerpbegroting 2021 – jaarstukken 2019
 - OV-bureau Groningen Drenthe (webpagina)
- **Preventie in de Drentse gemeenten**
 - Plan van Aanpak aan de slag met preventie in de Drentse gemeenten
- **Provincie Drenthe**
 - Cultuurnota Drenthe 2021-2024
 - Uitvoeringsprogramma Drentse Woonagenda

Lijst bestudeerde documenten (II)

- **Regio Deal Zuid- en Oost Drenthe**
 - Uitvoeringsprogramma 4 en 5 Regiodeal Zuid- en Oost Drenthe
 - Voorstel Regio Deal zuid- en Oost Drenthe 2018
- **Regio Zwolle**
 - Regio Deal 2020
 - De vijf regionale opgaven – Regio Zwolle (webpagina)
- **RES Drenthe**
 - RES 1.0 regio Drenthe
- **SNN**
 - RIS 2021-2027 – samenvattend - versie mei 2020
 - SNN RIS3 2021-2027
- **Sociale Agenda**
 - Sociale Agenda 2020-2023
 - Werkplan Sociale Agenda Concept
- **Trendbureau Drenthe**
 - Publicatie Maatschappelijke Effecten Drenthe – Versie 3
 - Feitenblad Leefbaarheid Groningen, Fryslân, Drenthe
 - Wonen voor Jongvolwassenen in Noord Nederland
- **Veiligheidsregio Drenthe**
 - Gemeenschappelijke Regeling VRD
 - Begroting 2021
 - Jaarverslag en jaarrekening 2019
 - Regionaal Risicoprofiel Drenthe
 - Beleidsvisie 2020-2023
- **VDG**
 - Jaarplan VDG 2021
 - Doelstelling – Vereniging Drentse Gemeenten (webpagina)
 - Strategische Agenda VDG 2018-2022

Indeling samenwerkingsverbanden in domeinen

Onder **Bedrijfsvoering** valt samenwerking op het gebied van:

- ambtelijke fusie
- archief
- ondersteunende processen

Onder **Belastingen** valt samenwerking op het gebied van:

- belastingen

Onder **Onderwijs, Cultuur & Sport** valt samenwerking op het gebied van:

- cultuur / cultureel erfgoed
- onderwijs / leerplicht
- sport

Onder **Energie & Duurzaamheid** valt samenwerking op het gebied van:

- duurzaamheid
- circulaire economie en afvalverwerking
- energie(transitie)
- Klimaat

Onder **Economie** valt samenwerking op het gebied van:

- Economie

Onder **Ruimte** valt samenwerking op het gebied van:

- fysiek domein
- landbouw
- recreatie
- vervoer en mobiliteit
- water
- wonen
- VTH en bouw- en woningtoezicht

Onder **Sociaal domein** valt samenwerking op het gebied van:

- participatiewet
- jeugdwet
- wmo

Onder **Veiligheid & Volksgezondheid** valt samenwerking op het gebied van:

- veiligheid & volksgezondheid

Begrippenlijst

Bodemgebruik: het gebruik van de beschikbare ruimte.

Gemiddeld aantal adressen per km²: het aantal adressen binnen een cirkel met een straal van één kilometer rondom een adres, gedeeld door de oppervlakte van de cirkel.

Gemiddelde afstand tot voorzieningen: de gemiddelde afstand van inwoners van hun woonadres naar de dichtstbijzijnde voorzieningen.

Gemiddelde huizenprijzen / prognose ontwikkeling huizenprijzen: de (ontwikkeling van de) gemiddelde verkoopprijs die in een bepaalde periode is betaald voor bestaande koopwoningen die zijn aangekocht door een particulier.

Grijze druk: de mate waarin de werkenden (20-64) moeten voorzien in het onderhoud van de niet-werkenden ouder dan 64 jaar.

Groene druk: de mate waarin de werkenden (20-64) moeten voorzien in het onderhoud van de niet-werkenden jonger dan 20 jaar.

Integriteitsschending: overtreding van geldende morele waarden, normen en regels. Dit kunnen ook (per partij verschillende) interne regels zijn. Het gaat hierbij expliciet om affaires en niet in alle gevallen om onomstotelijk vastgestelde schendingen. Wel moet de betrokken politicus zijn afgetreden en/of gesanctioneerd zijn, of de feiten moeten voldoende ernstig en geloofwaardig zijn en in de pers tot vraagtekens over iemands integriteit hebben geleid.

Opkomstpercentage Tweede Kamerverkiezingen (2017): het percentage stemgerechtigde personen dat bij de Tweede Kamerverkiezingen een stem heeft uitgebracht.

Percentage personen dat vrijwilligerswerk doet: het percentage personen van 19 jaar en ouder dat werk dat in georganiseerd verband (bijvoorbeeld sportvereniging, kerkbestuur, school) onbetaald uitvoert.

Prognose bevolkingsgroei: de prognose van de toekomstige omvang van de bevolking binnen een bepaald gebied. Het prognosemodel is gebaseerd op o.a. migratie-, geboorte- en sterftcijfers.

Samenstelling woonvoorraad: het eigendom van de woonvoorraad naar koop- en huurwoningen. Huurwoningen worden onderverdeeld naar corporatiewoningen en overige verhuur.

Stemgedrag gemeenteraadsverkiezingen: weergave van de grootste partij per gemeente bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2018.

Stemgedrag Tweede Kamerverkiezingen: weergave van de grootste partij per gemeente bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2021.

Economisch ecosysteem: variabelen en indicatoren

Elementen	Beschrijving	Empirische indicator(en)	Bron
Randvoorwaarden			
Formele instituties	De kwaliteit en efficiëntie van governance	Integriteit Effectiviteit Verantwoording	Politieke Integriteitsindex Binnenlands Bestuur <i>Interviews en enquête</i>
Ondernemerscultuur	Waardering van ondernemerschap in de regio	Nieuwe bedrijven opgericht per 1.000 inwoners	CBS
Infrastructuur	Fysieke infrastructuur en positie van de regio	afstand tot hoofdweg, afstand tot treinstation	CBS
Vraag	Potentiële bestedingsruimte en vraag uit de markt	Bruto regionaal product per hoofd van de bevolking	CBS
Systeemkenmerken			
Talent	Het aandeel mensen met veel menselijk kapitaal door opleiding	% WO, HBO en MBO opgeleiden van beroepsbevolking	CBS
Zakelijke dienstverlening	De toevoer en toegankelijkheid van diensten	% bedrijfsvestigingen in de zakelijke dienstverlening	CBS

* Bron: Cloosterman, Stam & Van der Starre (2018). De Kwaliteit van Ecosystemen voor Ondernemerschap in Nederlandse regio's

Begrippen Brede Welvaart (I)

Arbeid en vrije tijd

Bruto arbeidsparticipatie

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Hoogopgeleide bevolking

Percentage van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO)

Netto arbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Werkloosheid

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.

Tevredenheid met reistijd van en naar het werk

Deel van de mensen van 18 tot 75 jaar met een betaalde baan van minimaal 12 uur per week dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de reistijd van en naar uw werk. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

Welzijn

Tevredenheid met het leven

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

Tevredenheid met vrije tijd

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden.

Begrippen Brede Welvaart (II)

Materiele welvaart

Bruto binnenlands product

Bruto binnenlands product (bbp) in constante prijzen van 2015. Het bbp is een maat voor de omvang van de economie.

Mediaan besteedbaar inkomen

Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per particulier huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd.

Mediaan vermogen

Het mediaan vermogen per particulier huishouden, in euro. Het vermogen beschrijft het saldo van bezittingen en schulden. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, overig onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. De mediaan is het middelste getal wanneer alle getalen van laag naar hoog worden gesorteerd.

Milieu

Afstand tot openbaar groen

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde openbaar groen, berekend over de weg. Openbaar groen is terrein in gebruik als park of plantsoen, voor dagrecreatie, natuur of als bos. Het terrein kan zowel privaat als publiek toegankelijk zijn. Het terrein heeft een omvang van minimaal één hectare.

Broeikasgasemissies per inwoner

Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. Data betreffen de uitstoot op Nederlands grondgebied, ongeacht of deze wordt veroorzaakt door Nederlandse ingezetenen. Dit betekent dat uitstoot door Nederlandse ingezetenen in het buitenland niet en uitstoot door niet-ingezetenen in Nederland wel is inbegrepen. Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-broeikasgassen/hoofdcategorieen/waar-worden-broeikasgassen-uitgestoten->

Kwaliteit van zwemwater binnenwateren

Gemiddelde zwemkwaliteit voor de gezondheid van de zwemmer van de locaties in meren en rivieren, volgens de normen van de vigerende EU-zwemwaterrichtlijn. Een score van 4 staat voor uitstekend, een 3 voor goed, een 2 voor voldoende en een 1 voor slecht.

Begrippen Brede Welvaart (III)

Natuurgebied per inwoner

Bos en open natuurlijk terrein in hectare per 1000 inwoners. Bos: terrein beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer, inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein: terrein in droge en natte natuurlijke staat.

Natuur- en bosgebieden

Bos en open natuurlijk terrein als percentage van de totale oppervlakte land. Bos: terrein beplant met bomen bestemd voor houtproductie en/of natuurbeheer, inclusief onverharde en half verharde wegen. Natuurlijk terrein: terrein in droge en natte natuurlijke staat.

Samenleving

Contact met familie, vrienden of buren

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of buren. Het gaat hierbij om alle vormen van contact.

Vertrouwen in anderen

Aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn. Ook wel gegeneraliseerd vertrouwen genoemd.

Berenschot

Vertrouwen in instituties

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores.

Vrijwilligerswerk

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten.

Wonen

Afstand tot basisschool

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen.

Afstand tot café e.d.

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg.

Begrippen Brede Welvaart (IV)

Afstand tot sportterrein

De gemiddelde afstand, berekend over de weg, van alle inwoners in een gebied tot een terrein in gebruik voor sportactiviteiten, zoals sportveld, sporthal, zwembad, kunstijsbaan, motorcrossbaan en bos in het sportterrein, inclusief bijbehorende parkeerplaatsen en tribunes. Het terrein heeft een omvang van minimaal 0,5 hectare.

Tevredenheid met woning

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in 2018).

Tevredenheid met woonomgeving

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in 2018).

Berenschot

Gezondheid

Overgewicht

Percentage personen van 19 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger. Cijfers over lichaamsgewicht zijn gebaseerd op zelf gerapporteerde waarden. De Body Mass Index (BMI) is een maat voor overgewicht, berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogram en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²).

Ervaren gezondheid

Percentage personen van 19 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand.

Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen

Percentage personen van 19 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer.

Begrippen Brede Welvaart (V)

Veiligheid

Aantal ondervonden delicten

Aantal ondervonden delicten, exclusief ondervonden cybercrime delicten, voor personen van 15 jaar en ouder. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners.

Geregistreerde misdrijven

Geregistreerde criminaliteit per 1 000 inwoners. Betreft misdrijven door de politie vastgelegd in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal.

Vaak onveilig voelen in de buurt

% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners.